

Spis treści (robi się tego dużo):

1. sen
2. zabójstwo
3. raj
4. cierpienie
5. ból po stracie
6. miasto
7. wieś
8. dom
9. ojczyzna
10. podróż
11. rewolucja
12. utopia
13. antyutopia
14. miłość
15. apokalipsa
16. przemijanie
17. śmierć
18. wolność
19. władza
20. wojna
21. matka
22. ojciec
23. szaleństwo
24. przyjaźń
25. czas (zegar)
26. obłąd
27. dobro i zło
28. ojczyzna
29. rozmowa/komunikacja
30. Bóg/wiara
31. poświęcenie
32. maska
33. obłuda
34. choroba
35. starość
36. judaizm
37. kłamstwo
38. inspiracja
39. sztuka a życie
40. bunt
41. kara
42. walka o wyznawane wartości
43. rodzina
44. fatum
45. tradycja
46. ironia
47. samotność

- 48. praca
- 49. szatan
- 50. przemiany społeczne
- 51. idee fixe
- 52. nauczyciel/mistrz-uczeń
- 53. architektura
- 54. labirynt
- 55. władca
- 56. zdrada
- 57. zemsta
- 58. wybaczenie
- 59. szczęście
- 60. dziecko
- 61. natura
- 62. artysta
- 63. inteligencja
- 64. dorastanie

1. SEN

“Sklepy cynamonowe” B. Schulz (oniryzm)

“Proces” F. Kafka (oniryzm)

“Dziady” III A. Mickiewicz (Sen Senatora)

- sen - prawdziwe oblicze senatora Nowosilcowa

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski (Sny Raskolnikowa)

- sen - oblicze podświadomych uczuć np. poczucia winy

“Tren XIX” J. Kochanowski

“Wesele” S. Wyspiański

2. ZABÓJSTWO

“Makbet” W. Szekspir

“Balladyna” J. Słowacki

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski

- Rodion Raskolnikow stworzył teorię, jakoby ludzie ponadprzeciętni mieli prawo pozostawać ponad powszechną moralnością, poza dobrem i złem. Mając samego siebie za osobę wyjątkową, postanowił zgładzić tę „wesz ludzką”, lichwiarkę Alonę Iwanowną, w jego oczach niezasługująca na życie. Po ucieczce z miejsca zbrodni Raskolnikow nie potrafi wrócić do normalnego życia, jednak nie tyle z powodu wyrzutów sumienia, że odebrał komuś życie, ile z powodu klęski jego teorii.

twórczość Edgara Allana Poe “Czarny kot”, “Berenice”, “Serce - oskarżycielem”

“Lilije” Adam Mickiewicz

“Medea” Eurypides

“Kordian” Słowacki

“Krótki film o zabijaniu” K. Kiesłowski

- Główny bohater filmu, Jacek (Miroslaw Baka), popełnił wyjątkowo brutalne morderstwo. Został za nie osądzony i skazany na śmierć przez powieszenie. Śmierć zostaje mu wymierzona w sposób równie brutalny i bezwzględny. Obie ofiary, zarówno pierwszego, jak i drugiego zabójstwa chcą żyć, bronią się i błagają o litość. Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku kat nie okazuje litości. Zestawienie

obu obrazów – morderstwa i wykonania wyroku śmierci na zabójcy – spowodowało, że film Kieślowskiego interpretowano jako głośny protest przeciwko karze będącej w istocie aktem zemsty.

3. RAJ/ARKADIA

Biblia - Eden (Księga Rodzaju)

“Pieśń Świętojańska o Sobótce” J. Kochanowski

- Utwór Jana Kochanowskiego ukazuje wieś jako mityczną arkadię, idylliczną krainę, w której panuje niczym niezmażone szczęście. Jej mieszkańcy prowadzą beztrudną egzystencję wypełnioną przyjemną i pożyteczną pracą. Wszyscy znają swoje miejsce, żyją w idealnej harmonii ze sobą i otaczającą przyrodą.

“Ogród rozkoszy ziemskich” H. Bosch

- Choć tytuł obejmuje cały tryptyk, właściwie odnosi się wyłącznie do jego środkowej części. Przedstawia ona ludzi wszelkich ras oddających się zmysłowym przyjemnościom. Wszyscy są nadzy i spędzają czas na igraszkach cielesnych w fantastycznej scenerii.

“Pan Tadeusz” A. Mickiewicz

- Dwór w Soplicowie jest arkadyjską krainą: miejscem szczęśliwym, w którym pielęgnuje się szlacheckie obyczaje i wiezie życie zgodne z rytmem natury. Przyroda i tradycja stanowią mocny fundament soplicowskiego świata, zapewniają nienaruszalny porządek i harmonię.

“Pan Tadeusz” reż. A. Wajda

“Boska Komedia” D. Alighieri

4. CIERPIENIE

Cierpienie to odczuwanie fizycznego bądź psychicznego bólu. Może łączyć się z emocjami uznawanymi za pozytywne (np. z miłością). Bywa karą za dokonane przewinienia, wymierzaną przez człowieka lub bóstwo, jednak często dotyka istot niewinnych. Niczym nieuzasadnione cierpienie jest jednym z podstawowych zagadnień obecnych w religii i sztuce. Rodzi pytania o obecność Boga, prowadzi do buntu. W chrześcijaństwie cierpienie postrzegane jest jako element zbawienia.

Biblia - historia Hioba

“Legenda o św. Aleksym”

- Średniowieczny utwór opowiada o ascecie, czyli człowieku ignorującym potrzeby ciała, aby zasłużyć na życie wieczne. Aleksy, syn zamożnego szlachcica, w noc poślubną odchodzi od żony, aby wieść życie pogardzanego przez wszystkich żebraka. Ostatnie szesnaście lat spędza nierozpoznany przez nikogo pod progiem rodzinnego domu, cierpiąc głód, chłód i upokorzenie. Kiedy umiera, w całym mieście samoczynnie rozdzwaniają się dzwony i dzieją się inne cuda, co świadczy o tym, że bohater został zaliczony do grona świętych.

“Lament Świętokrzyski”

“Wieża” G. Herling-Grudziński

- Opowieść o cierpieniu dwóch mężczyzn żyjących w różnym czasie. Lebbroso jest trędowaty, żyje z dala od ludzi, aby ich nie zarazić. Opuszczają go wszyscy towarzysze niedoli – najpierw umiera siostra, potem towarzyszący mu pies zostaje zabity przez okolicznych mieszkańców lękających się, że zwierzę rozniesie chorobę. Cierpi fizycznie z powodu trądu i psychicznie, ponieważ jest samotny. Drugi bohater to nauczyciel z Turynu, który w trzęsieniu ziemi stracił całą rodzinę – żonę i trójkę dzieci.

“Medaliony” Z. Nałkowska

“Ludzie bezdomni” S. Żeromski

“Sońka” Ignacy Karpowicz

“Pasja” reż. Mel Gibson

“Dziady cz.III” (Widzenie ks.Piotra)

- W Widzeniu Księdza Piotra duchownemu ukazują się sceny przedstawiające dalsze dzieje Polski. Epizody te są zestawione z wydarzeniami biblijnymi: proces filomatów i filaretów – z rzezią niewiniątek, powstanie listopadowe – z ukrzyżowaniem, upadek powstania – ze śmiercią na krzyżu. Polska zostaje określona mianem „Chrystusa Narodów”, co oznacza, że musi cierpieć w imię wolności innych, ale pewnego dnia zmartwychwstanie.

5. BÓL PO STRACIE

-> BÓL PO STRACIE DZIECKA

Biblia - historia Hioba

Treny I-XIX J. Kochanowski

- Zrozpaczony ojciec opisuje swoje cierpienie po śmierci córki. Nie może pogodzić się ze stratą dziecka, a rozpacz doprowadza go do zwątpienia we wszystkie wyznawane dotąd ideały. Ukojenie przynosi dopiero sen, w którym ukazuje mu się zmarła matka trzymająca na rękach Urszulkę. Zapewnia go o istnieniu życia po śmierci i napomina, aby nie zatracił się w rozpacz

“Ojciec zadżumionych” J. Słowacki

*** (“Anka, to już trzy i pół roku”) W. Broniewski

“Trzy kolory: niebieski” reż. K. Kieślowski

- Główna bohaterka filmu, Julie, traci w wypadku męża i córkę. Początkowo próbuje popełnić samobójstwo, ostatecznie jednak rezygnuje z tego zamiaru. Po wyjściu ze szpitala całkowicie zmienia swoje życie: sprzedaje dom i wszystkie przedmioty związane ze zmarłymi. Całkowicie odcina się także od ludzi

“Pieta” Michał Anioł

- Renesansowa rzeźba Michała Anioła przedstawia Matkę Boską trzymającą na kolanach zwłoki swojego syna. Kompozycja jest statyczna, mało ekspresyjna. Na twarzy Maryi o rysach młodziutkiej kobiety nie można dostrzec gwałtownych uczuć. Ma przymknięte oczy, wydaje się bardziej pogrążona w modlitwie niż w bólu.

“Lament Świętokrzyski”

- Matka Boska skarży się na swój los matki osieroconej przez syna. Jej lament ma wymiar czysto ludzki, nie ma w nim mowy o zbawczej misji Chrystusa ani świętości ofiary – jest tylko opis cierpienia kobiety patrzącej na męczeńską śmierć swojego dziecka

6. MIASTO

“Lalka” B. Prus

- Prus w *Lalce* zawarł niezwykle realistyczny obraz Warszawy drugiej połowy XIX w. Nie tylko dokładnie opisał w powieści autentyczne miejsca, lecz przede wszystkim nakreślił pełną panoramę lokalnej społeczności w momencie transformacji – przejścia z tradycyjnych struktur feudalnych w nowoczesny system kapitalistyczny. To arystokracja żyjąca wspomnieniem swojej nieco zamierzchłej świetności, zubożali szlachcice z trudnością odnajdujący się w nowych warunkach, konserwatywne kupiectwo niemieckie i gnuśne kupiectwo polskie, prężna gmina żydowska, pozbawieni jakiegokolwiek wsparcia studenci, kształtująca się inteligencja, żyjący w strasznych warunkach proletariatski miejski oraz wszelkiego rodzaju hochsztaplerzy i karierowicze.

- Całkowitym przeciwieństwem Warszawy jest Paryż. W oczach głównego bohatera to miasto idealne: uporządkowane, posiadające wewnętrzną logikę, o przestronnych, szerokich ulicach zapewniających dopływ świeżego powietrza i systemie kanalizacji chroniącym przed rozwojem chorób. Wszystko wydaje się tam dostosowane do potrzeb ludzkich: rozbudowany transport publiczny, teatry, muzea, biblioteki. Wokulskiemu imponuje też, że wszelkie przedmioty i budowle są nie tylko użyteczne, lecz także piękne. Bolesny kontrast między Paryżem a Warszawą jest dla bohatera impulsem do snucia wizji pozytywistycznych na temat przebudowy kraju i stolicy.

“Ziemia obiecana” W. Reymont

- Przemysł włókienniczy, rozwijający się w Łodzi pod koniec XIX w. na fali drugiej rewolucji przemysłowej, przyciągnął do miasta masy ludzi szukających swojej szansy. Ryzykantów, którzy liczyli na sukces finansowy, godne życie czy choćby możliwość fizycznego przetrwania. Ten rodzaj się nowy świat Władysław Reymont opisał na przykładzie trzech głównych bohaterów – przyjaciół zakładających własną fabrykę: Polaka, Niemca i Żyda. Zarówno dla nich, jak i dla większości sportretowanych w powieści łodzian świat kręci się wokół pieniądza. Miasto jest pełne kontrastów charakterystycznych dla wczesnej fazy kapitalizmu – wspaniałe wille fabrykantów sąsiadują z zatłoczonymi fabrykami i ubogimi kwaterami robotniczymi.

“Sklepy cynamonowe” B. Schulz

- Dziecięcy bohater /narrator błądzi wieczorem przez prowincjonalne miasteczko. Jego wędrówka ma charakter oniryczny – przypomina sen, w którym przestrzeń żyje swoim życiem. Bohater w drodze do domu chce odwiedzić fascynujące go sklepy kolonialne, nazywane przez niego „sklepami cynamonowymi”. Jednak z tajemniczego powodu nie jest w stanie ich znaleźć – dobrze znane za dnia miasto po zapadnięciu zmroku zdaje się ożywać i zmieniać w labirynt. Uliczki płaczą się i pączkują, tworząc skomplikowane, fantastyczne hybrydy.

“Mieszkańcy” J. Tuwim

“Ulica” Tadeusz Peiper

- Wiersz rozgrywa się w scenerii miejskiej. Świat przedstawiony utworu wyznaczają trzy elementy: miasto, masa i maszyna pochodzące z programu poezji awangardowej Peipera. Według przedstawicieli Awangardy Krakowskiej symbolami nowych czasów miały być dynamicznie rozwijające się aglomeracje miejskie, anonimowy tłum oraz osiągnięcia cywilizacji technicznej. Wiersz przedstawia silną więź istniejącą pomiędzy człowiekiem a miastem, która sprawia, że istota ludzka stanowi integralną część urbanistycznej przestrzeni.

“Proces” F. Kafka

- Akcja powieści rozgrywa się w mieście, o czym świadczy obecność katedry, banku, środków komunikacji itd. Jest to przestrzeń dobrze znana Józefowi K. do momentu, gdy zostaje przeciw niemu wszczęty proces. Bohater zostaje wówczas zmuszony do zapuszczenia się w nieznaną dzielnicę, które wydają mu się labiryntem. Idąc na pierwsze przesłuchanie, K. błądzi pośród podobnych do siebie budynków, podwórek i zaułków, a kiedy trafia do gmachu sądu – bnie wśród niekończących się dusznych korytarzy, z których nie potrafi znaleźć wyjścia. Przestrzeń zdeformowanego labiryntu miejskiego symbolizuje poczucie zagubienia i osaczenia Józefa K.

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski

- **mit antyurbanistyczny - miasto przyczyną zepsucia społeczeństwa**
- Portret Petersburga i jego mieszkańców stanowi ważny element budujący atmosferę powieści. Ulice miasta i wnętrza budynków są brudne, duszne i pełne nieprzyjemnych zapachów. Nieomal każde z opisanych mieszkań jest odstręczające, czy to ciasny i niechlujny pokój Raskolnikowa, czy niewygodna i wilgotna stancja Soni, czy w końcu obskurne pomieszczenie, w którym gnieździ się rodzina Marmieladowów. Ponury obraz miasta uzupełniają jego mieszkańcy – w większości nieprzyjemni (np. lichwiarka Alona, Łużyn), zapijaczeni (Marmieladow), zdegenerowani (Swidrygajłow) lub wynędzniali (Katarzyna Marmieladow).

“Pan Tadeusz” A. Mickiewicz

- mit antyurbanistyczny - Telimena - Petersburg

“Miasto utrapienia” J. Pilch

- Współczesna Warszawa widziana oczami przybyłego z Granatowych Gór „słoika”. Miasto moloch, bez właściwości, bez centrum, bez rodowitych mieszkańców, zaludniają postacie o celach życiowych ukształtowanych przez mass media, zaprzątnięte jedynie własną karierą i image’em. Tytuł powieści nawiązuje do słów Dantego w *Boskiej Komedii*, który przekracza bramy piekieł. Odnosi się on również do opisanego przez Pilcha Warszawy – jako betonowego, niepewnego i złowrogiego przedpiekła.

“Noc na Ziemi” J. Jarmusch

- Film składa się z pięciu etiud, które dzieją się w pięciu różnych miastach w odległych od siebie zakątkach Ziemi: Los Angeles, Rzymie, Paryżu, Nowym Jorku i Helsinkach. Akcja wszystkich opowieści rozgrywa się nocą w taksówce. Choć zawsze ogranicza się ona wyłącznie do rozmowy pomiędzy kierowcą a pasażerem, doskonale oddaje klimat każdego z miejsc. W Los Angeles dialog dotyczy show biznesu, Nowy Jork to zderzenie świeżej imigracji z Europy Wschodniej z kulturą afroamerykańską, scena w Paryżu przywodzi na myśl problemy francuskiego społeczeństwa z integracją imigrantów, epizod rzymski oddaje napięcie pomiędzy wybujałym włoskim temperamentem a powściągliwością katolickiego duchowieństwa, zaś ostatnia historia pokazuje, jak mieszkańcy zimnych Helsinek upijają się na smutno.

7. WIEŚ

“Bukoliki” Teokryt

“Georgiki” Wergiliusz

“Krótka rozprawa między Panem, Wójtem, a Plebanem” M. Rej

“Pieśń Świętojańska o Sobótce” J. Kochanowski

“Nad Niemnem” E. Orzeszkowa

“Chłopi” W. Reymont

“Wesele” S. Wyspiański

“Szkice węglem” H. Sienkiewicz

“Przedwiośnie” S. Żeromski

“Pan Tadeusz” A. Mickiewicz

“Sońka” Ignacy Karłowicz

8. DOM

“Na dom w Czarnolesie” J. Kochanowski

- Dom w Czarnolesie zostaje przedstawiony we fraszce jako przestrzeń idylliczna, stanowi schronienie przed światem, jest miejscem, w którym wszyscy domownicy czują się spokojnie i bezpiecznie. Rodzinne gniazdo staje się dla renesansowego poety gwarantem szczęśliwego i harmonijnego życia. To tu Kochanowski odnajduje spokój niezbędny do twórczej pracy.

9. OJCZYŻNA

“Wesele” S. Wyspiański

- naród - podzielony

“Przedwiośnie” S. Żeromski

- Gdy Baryka dociera do Polski, nie znajduje w niej czystych szklanych domów, o których opowiadał mu ojciec, lecz brud, zacofanie i ubóstwo. Obserwuje, jak ścierają się różne koncepcje ustrojowe odbudowy kraju: od pozytywistycznego ideału pracy nad mozolnym wdrażaniem kolejnych reform –

oświaty, służby zdrowia, gospodarki itd., do entuzjazmu dla rewolucji komunistycznej w stylu bolszewickim, która od razu przyniosłaby awans najniższym warstwom społecznym.

“Dziady cz.III”

“Rozważania o problemie narodu” Z. Herbert

- Podmiot mówiący podejmuje w utworze temat poczucia tożsamości narodowej Polaków. Zastanawia się, czy fakt, że pewna grupa osób w ten sam sposób przeklina, wyznaje sobie miłość czy omawia podobne lektury w szkole, jest wystarczającą podstawą do zbudowania idei, która wymaga od jednostki tyłu poświęceń. Czy tworzenie wspólnoty zwanej ojczyzną nie jest reliktem anachronicznych zachowań plemiennych.

“Moja wierna mowa” Cz. Miłosz

- Podmiot mówiący wiersza, który można traktować jako *porte-parole* Miłosza, jest poetą przebywającym na emigracji. Pozbawiony łączności z Polską, osamotniony, wyznaje, że to język był dla niego „przechowalnią” tożsamości narodowej. Tak było przez lata, teraz jednak poeta przyznaje się do zwątpienia, ma poczucie, że marnował czas. Rozczarowanie wynika z odkrycia, że tym samym językiem, który tak wielbił jako swoją zastępczą ojczyznę, posługują się również ludzie głoszący nienawiść i ksenofobiczną pogardę dla innych narodów, zdrajcy, zakompleksieni, chorobliwie negujący własne wady głupcy.

“Trans-Atlantyk” W. Gombrowicz

- Kiedy bohater-narrator przybywa statkiem do Argentyny, w Europie wybucha II wojna światowa. Mimo to mężczyzna podejmuje decyzję, aby nie wracać do Polski, ponieważ jemu „serce ptakiem się nie wyrzywa do Matki w potrzebie”. Przeciwnie – czuje się oszołomiony wolnością od wiecznie udręczonego i nieszczęśliwego Narodu. Zaczyna stawiać sobie pytania o swój związek z ojczyzną

“Pieśń o spustoszeniu Podola” J. Kochanowski

- Poeta stworzył tekst, który wyrażał jego niepokój o losy ojczyzny i pełnił cele dydaktyczne – miał poruszyć sumienia rodaków, zmobilizować ich do działania i napomnieć, by nie przedkładali prywaty nad sprawę ojczyzny. Podmiot mówiący przedstawia Rzeczpospolitą jako wspólne dobro, którego obrona jest obowiązkiem wszystkich obywateli. Nawołuje szlachtę, aby wzniosła się ponad własne, partykularne interesy, nie myślała jedynie o pełnych półmiskach, ale poczuła odpowiedzialność za kraj jako całość.

-> TĘSKNOTA ZA OJCZYZNĄ

“Sonety krymskie” A. Mickiewicz

- Bohaterem i podmiotem mówiącym całego cyklu jest Pielgrzym, człowiek obcy w egzotycznej dla siebie krainie. Rolę jego przewodnika odgrywa Mirza, który oswoja bohatera z otaczającą rzeczywistością i wyjaśnia jej tajemnice. Pielgrzym podziwia piękno przyrody, kulturę i metafizykę Orientu, intensywnością doznań próbuje zagłuszyć nostalgię za ojczystym krajobrazem, oswojoną przestrzenią i zaprzyjaźnionymi ludźmi. Czuje się obco i samotnie z dala od domu, lecz powrót na Litwę jest niemożliwy, a może nawet bezcelowy, skoro stamtąd „nikt nie woła”.

“Pan Tadeusz” (Epilog) A. Mickiewicz

- Podmiot mówiący, którego w tym wypadku można utożsamić z autorem, podejmuje w *Epilogu* refleksje na temat losu emigranta – oddalonego od swojej ojczyzny, zgorzkniałego, przepelnionego tęsknotą, czującego się na obczyźnie „nieproszonym gościem”. Poeta zmęczony codziennością życia na wygnaniu wybiera się w podróż do najszcześniejszego miejsca na ziemi, w głąb swoich wspomnień skupionych wokół „kraju lat dziecinnych”.

“Odyseja” Homer

“Latarnik” H. Sienkiewicz

10. PODRÓŻ

“Odyseja” Homer (tułaczka)

- Bohater stał się symbolem wytrwałości w dążeniu do celu, człowieka podróżującego ku swej ojczyźnie, a także ludzkiego losu, który zawsze jest wędrówką ku czemuś.

“Hobbit” J.R.R. Tolkien

“Forrest Gump” reż. R. Zemeckis

- Bohater filmu – amerykański pocziwiec o zdecydowanie niskim IQ – Forrest Gump (Tom Hanks) w dniu, w którym po raz kolejny odchodzi miłość jego życia Jenny (Robin Wright), postanawia „zupełnie bez powodu” sobie pobiegać. W efekcie przemierza całe Stany Zjednoczone – biegnie 3 lata, 2 miesiące, 14 dni i 16 godzin. W miarę upływu kilometrów przyłączają się do niego różni ludzie, przekonani, że ten uporczywy bieg musi coś oznaczać, być „w imię czegoś” albo „w proteście przeciw czemuś”. Jakież jest ich rozczarowanie, kiedy niespodziewanie bohater, znudzony już tym bieganiem, postanawia wrócić do domu. Historia wyraźnie kipi z pokutującego w naszej kulturze mitu, że wędrówka, pozostawanie w drodze musi mieć zawsze jakiś cel i sens.

“Faust” J.W. Goethe

“Kandyd” Wolter

“Kordian” J. Słowacki

- W drugim akcie dramatu tytułowy bohater odbywa podróż po Europie: odwiedza Londyn, Dover, Włochy, Watykan. Konfrontuje w ten sposób swoje wyobrażenia o świecie z rzeczywistością, która pozbawia go złudzeń. Dowiaduje się, że wszystko można kupić za pieniądze: nie tylko miejsce w parlamencie, lecz także bezkarność, ludzki szacunek i miłość.

“Sonety Krymskie” A. Mickiewicz

“Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki” I. Krasicki

Biblia - wędrówka izraelitów do Ziemi Obiecanej (Księga Wyjścia)

- Starotestamentowa Księga Wyjścia opisuje, jak Izraelici pod przywództwem Mojżesza uciekli z Egiptu, szukając swojej ziemi obiecanej. Ich wędrówka przez pustynię trwała 40 lat i obfitowała w śmiertelne niebezpieczeństwa. Nie przetrwaliby jej, gdyby Bóg nie czuwał nad swoim ludem. Ochronił ich przed pościgiem armii faraona (sprawił, że morze się rozstało, by przepuścić Izraelitów przez środek, Egipcjan zaś zatopił w odmętach powracających na miejsce wód), zesłał mannę z nieba i wodę ze skał, by nie pomarli z głodu i pragnienia.

“Podróż z Herodotem” R. Kapuściński

- Wybitny polski reportażysta opisuje swoje podróże do Azji i Afryki, w których towarzyszy mu dzieło Herodota, greckiego historyka i podróżnika. Dziennikarz konfrontuje własne przemyślenia dotyczące charakteru odległych krain i zamieszkujących je społeczeństw ze słowami antycznego odkrywcy. Zauważa, jak wiele łączy go z autorem *Dziejów*: nienasycona ciekawość, rozmowa z innym jako metoda poznawania świata, podobne wnioski. Zestawienie tych dwóch perspektyw staje się dla Kapuścińskiego źródłem refleksji o problemach współczesnego świata podzielonego na kraje Północy i Południa.

“Bramy raju” J. Andrzejewski

“Jądro ciemności” Joseph Conrad

- Prozaiczna w założeniach misja Marlowa staje się wyprawą w poszukiwaniu prawdy o ludzkości. Etapy jego wyprawy przypominają epizody z podróży Eneasza do Hadesu w *Eneidzie* Wergiliusza oraz kolejne kręgi piekieł z *Boskiej Komedii* Dantego. „Jądro ciemności” to wnętrze Czarnego Lądu, świata obcego i dzikiego, a w wymiarze symbolicznym i uniwersalnym – mroczne zakamarki ludzkiej duszy, od polityką cywilizacyjnej ogłady kryjące pokłady zła i barbarzyństwa.

“Do gór i lasów” J. Kochanowski

- Fraszka autobiograficzna przedstawiająca życie Jana Kochanowskiego jako ciągłą podróż i nieustanną przemianę. Podmiot mówiący dokonuje podsumowania swoich losów, które toczyły się zawiłymi ścieżkami: wymienia liczne kraje, które zwiedził (Francja, Niemcy, Włochy), oraz zajęcia, którymi się parał (student, dworzanin, rycerz, ksiądz). Kochanowski przyrównuje się do Proteusza, greckiego bożka mającego zdolność przyjmowania różnych postaci (symbol zmienności).

11. REWOLUCJA

“Oda do młodości” A. Mickiewicz

“Rewolucja” S. Mrożek

“Nie-Boska Komedja” Z. Krasiński

- Rewolucja wynika z niesprawiedliwości społecznej, nędzy, wyzysku i zniewolenia. Przywódca rewolucjonistów Pankracy pragnie pozbawić władzy arystokrację i zbudować nowy, lepszy świat, w którym wszyscy będą mogli godnie żyć. Bunt, chociaż podjęty w słusznej sprawie, nie przynosi oczekiwanej zmiany – przeradza się w rewolucję totalną – przeciwko ustrojowi społecznemu, religii, moralności, prawu, tradycji.

“Lalka” B. Prus

“Folwark zwierzęcy” G. Orwell

“Tango” S. Mrożek

“Przedwiośnie” S. Żeromski

- Rewolucja opisana w powieści Żeromskiego wzorowana jest na wydarzeniu rzeczywistym – rewolucji październikowej w Rosji. Czytelnik poznaje – z perspektywy głównego bohatera Cezarego Baryki – przyczyny wybuchu społecznej rewolty (nędza, głód i upodlenie niższych warstw społecznych) oraz jej negatywne konsekwencje: kradzieże, morderstwa, tortury, cierpienia, zniszczenie, a przede wszystkim nieprawdopodobny chaos. Rewolucja powoduje, że Cezary traci dom i jest zmuszony do opuszczenia rodzinnych stron.

“Wesele” S. Wyspiański

- Przejawem buntu ma być przygotowywanie zbrojnego powstania przeciwko zaborcom, w którym będą uczestniczyć chłopci i inteligencja. Z winy obu stanów do zrywu nie dochodzi.

“Cesarz” R. Kapuściński

“Szewcy” Witkacy

- Przedstawione w dramacie rewolucje są wynikiem buntu spowodowanego niezadowoleniem społecznym. Każdy z przewrótów kończy się zawsze tak samo – pławieniem się przywódców w luksusie i nadużywaniem władzy. Rewolucja nie przynosi nigdy oczekiwanych zmian, następuje tylko odwrócenie ról – dotychczasowi ciemnieńcy zajmują miejsce swoich ciemieńczyków.

“Wolność wiedząca lud na barykadzie” E. Delacroix

- Na obrazie przedstawiono grupę uzbrojonych osób. Rewolucjoniści wspinają się po barykadzie utworzonej z ciał poległych. W centrum kompozycji znajduje się kobieta o posągowych kształtach, która dzierży w dłoni łopoczącą na wietrze trójkolorową flagę rewolucji (trzy kolory symbolizują wolność, równość i braterstwo).

“Człowiek z żelaza” reż. A. Wajda

- Film przedstawia wydarzenia Sierpnia '80 – strajk w gdańskiej stoczni. Główny bohater Mateusz Tomczyk, syn Mateusza Birkuta (bohatera *Człowieka z marmuru*), postanawia wziąć udział w buncie przeciw władzom komunistycznym i angażuje się w działalność komitetu strajkowego

“Mury” J. Kaczmarski

- Polskie słowa piosenki, która stała się hymnem „Solidarności”, Kaczmarski napisał do popularnej pieśni hiszpańskich opozycjonistów przeciw dyktaturze Franco. Pierwotny sens polskiej wersji (utwór o nieufności wobec wszelkich ruchów masowych) ewoluował pod wpływem wydarzeń historycznych (stanu wojennego) i stał się apelem do buntu przeciwko władzy.

12. UTOPIA

“Utopia” T. More

- Utwór, w którym po raz pierwszy użyto słowa „utopia”. Odnosi się ono do fikcyjnej wyspy, na której panuje idealny ustrój. Obowiązujące na niej prawo jest tożsame z normami moralnymi. Wszyscy są sobie równi, władze wybiera się w wyborach. Nie ma własności prywatnej, a mieszkańcom całkowicie obca jest potrzeba gromadzenia dóbr materialnych. Są za to żądni wiedzy, dlatego wolny czas spędzają na samodoskonaleniu. Pokojowo nastawieni, brzydzą się wszelką przemocą. Obowiązuje więc tolerancja religijna i nieznanne jest niewolnictwo, z wyjątkiem jeńców wojennych (prowadzi się wojny, lecz jedynie sprawiedliwe). Ludzie żyją w dostatku, choć za cenę ograniczenia wolności. Wszyscy muszą ubierać się tak samo, wspólnie spożywać posiłki, pracować fizycznie (tylko sześć godzin dziennie). Niektórzy interpretują model Utopii jako prekursorski projekt społeczeństwa komunistycznego.

“Kandyd” Wolter

- Prostoduszny i pełen wiary w ludzi bohater trafia w czasie swojej wędrówki do Eldorado, krainy dobrobytu, sprawiedliwości, rozsądku. Jej bogactwo jest tak wielkie, że mieszkańcy zupełnie nie dbają o dobra materialne, żyją wyłącznie kwestiami duchowymi. Klejnoty nazywają po prostu kamieniami, a złoto – błotem. Władca Eldorado jest roztropny, mądry i bardzo przyjacielski. Poddani są religijni, jednak nie znają instytucji kapłaństwa, każdy modli się po swojemu, głównie dziękując Bogu za jego wspaniałe dary. Nie ma tam sądów ani więzień, gdyż nie są one potrzebne ludziom przestrzegającym prawa. Zbudowano za to wspaniałe i doskonale wyposażony w przyrządy matematyczne i fizyczne Pałac Nauk. Mieszkańcy żyją dostatnio, są szczęśliwi i pozytywnie nastawieni do innych nacji. Odgradzili się jednak od reszty świata, ponieważ wiedzą, że ich „kamienie i błoto” przedstawiają olbrzymią wartość dla ludzi z zewnątrz, którzy mogliby zniszczyć Eldorado, byle tylko wejść w ich posiadanie.

“Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki” I. Krasicki

- Typowy młody sarmata, próżny, skłonny do awantur, wyrusza w podróż, która go przemieni. Przełomowy okaże się dla niego pobyt na fikcyjnej wyspie Nipu. Bohater z początku będzie postrzegał jej mieszkańców jako zacofanych cywilizacyjnie, po jakimś czasie jednak uzna ich wyższość nad społeczeństwami europejskimi i po powrocie do rodzinnego majątku będzie próbował zaszczepić postępowy system nipuański u siebie. Na Nipu wszyscy żyją bowiem w harmonii, ciesząc się równymi prawami. Pacyfizm Nipuańczyków jest do tego stopnia radykalny, że nie wytwarzają żadnych narzędzi, którymi można by skrzywdzić człowieka. Są pracowici, życzliwi wobec siebie i prawdomówni. Kierują się prostymi zasadami moralnymi. Postępują zgodnie z naturą, trudniąc się pasterstwem i rolnictwem – pracą, która zapewnia im szczęście i godziwy byt. Nie znają głodu ani cierpienia, obce są im choroba, kłamstwo, zło, zdrada, kradzież. Dobro zbiorowości stanowi najwyższą wartość, wymagana jest totalna jednomyślność – odstępstwa od przyjętych norm, indywidualizm są eliminowane.

“The Truman show” reż. Peter Weir

- Agent ubezpieczeniowy Truman Burbank (Jim Carrey) zupełnie nieświadomie jest głównym bohaterem gigantycznego *reality show*, nadawanego 24 godziny na dobę z jego życia. Wszyscy otaczający go ludzie są aktorami. Od dzieciństwa, nie wiedząc o tym, mieszka w mieście, które w istocie jest największym planem filmowym świata. Reżyser tego specyficznego spektaklu (Ed Harris) stworzył dla swojego bohatera idealne, w swoim mniemaniu, warunki. Wykreował mu szczęśliwe dzieciństwo i pokierował jego losem tak, aby zrealizował się klasyczny scenariusz amerykańskiego udanego życia: atrakcyjna żona, przyjaciel, na którego zawsze można liczyć, dom na przedmieściach, samochód,

spokojna praca i uprzejmi sąsiedzi. Nieustannie czuwa nad bohaterem i za pomocą 5000 kamer śledzi każdy jego krok. Kiedy Truman odkrywa prawdę, decyduje się odejść, mimo argumentów reżysera, że świat na zewnątrz daleki jest ideału, jaki mu stworzono.

13. ANTYUTOPIA

“Nowy wspaniały świat” A. Huxley

“Rok 1984” G. Orwell

“Folwark zwierzęcy” Orwell

“Utopia” W. Szymborska

“Władca much” W. Golding

14. MIŁOŚĆ

“Zbrodnia i Kara” F. Dostojewski

“Mistrz i Małgorzata” Bułhakow

“Lalka” B. Prus

“Romantyczność” Adam Mickiewicz

“Tatarak” Jarosław Iwaszkiewicz

“Tatarak” reż. A. Wajda

“Brzezina” Jarosław Iwaszkiewicz

“Brzezina” reż. A. Wajda

“Senność” Wojciech Kuczok

“Panny z Wilka” Jarosław Iwaszkiewicz

“Cierpienia młodego Wertera” Goethe

“Przegryźć dżdżownicę” Katarzyna Grochola

“Śluby panieńskie czyli magnetyzm serc” Fredro

-> NIESZCZĘŚLIWA MIŁOŚĆ

“Sońka” Ignacy Karłowicz

“Wichrowe Wzgórze” Emily Bronte

“Lalka” B. Prus

- Wychowany na literaturze romantycznej warszawski kupiec Stanisław Wokulski kocha się w pustej i próżnej arystokratce Izabeli Łęckiej. Bohater obdarzony umysłem analitycznym zdaje sobie sprawę z absurdalności swojego uczucia, jednak nie potrafi się od niego uwolnić. Jako osoba niższego stanu musi pokonać wiele przeszkód i znieść wiele upokorzeń, aby choć trochę zbliżyć się do ukochanej, która i tak nie potrafi odwzajemnić uczucia. Ostatecznym ciosem dla Wokulskiego jest scena w pociągu, kiedy to obłuda wybranki zostaje ostatecznie zdemaskowana. Wokulski traci wolę życia i nieskutecznie próbuje popełnić samobójstwo.

“Dziady cz.IV”

- Bohater dramatu Gustaw – postać z pogranicza życia i śmierci – w Dzień Zaduszny opowiada grekokatolickiemu księdzu historię swojej nieszczęśliwej miłości. Kobieta, którą młodzienc kocha z całego serca, wychodzi za mąż za innego. Choć bohater porażony tą wiadomością popełnia samobójstwo, czyn ten nie kończy jego cierpienia. Po śmierci niezmiennie przeżywa żal i ból odrzucenia.

“Cierpienia młodego Wertera” J.W. Goethe

- Jest to pisana w listach historia młodego człowieka, który zakochuje się w Lotcie – kobiecie zaręczonej z innym mężczyzną. Epistolarna forma sprzyja wglądowi w uczucia nieszczęśliwego kochanka, cierpiącego także z powodu obłudy świata spętanego

konwenansem. Werter, dla którego najważniejsze w życiu są emocje, nie potrafi znaleźć się w rzeczywistości i popełnia samobójstwo.

15. APOKALIPSA

“Piosenka o końcu świata” Cz. Miłosz

Biblia - Apokalipsa św. Jana

“U wrót doliny” Z. Herbert

16. PRZEMIJANIE

17. ŚMIERĆ

Śmierć oznacza koniec świata, jaki znamy. To, co następuje potem, jest kwestią domysłów lub wiary. Zależnie od światopoglądu ludzie wierzą, że czeka ich życie wieczne, inne wcielenie, rozplynięcie się w niebycie. Jako nieodłączny aspekt egzystencji, dotyczący absolutnie każdego człowieka, a jednocześnie tak tajemniczy, śmierć od zawsze fascynowała artystów i myślicieli. Jedni uznawali, że nie należy się nią przejmować, bo póki istniejemy – śmierci nie ma, a kiedy ona przyjdzie – nas już nie będzie (epikurejczycy), inni straszili przerażającymi obrazami upersonifikowanej śmierci. Jej najbardziej rozpowszechnionym wyobrażeniem jest pochodzący z późnego średniowiecza wizerunek kościotrupa bądź rozkładających się zwłok (transi) z kosą – nieodłącznym atrybutem kostuchy.

“Sońka” Ignacy Karłowicz

“Rozmowa mistrza polikarpa ze Śmiercią”

- Śmierć przychodzi na prośbę mędrca, Mistrza Polikarpa, który chciałby na własne oczy zobaczyć, co czeka człowieka u kresu. W utworze jej postać została przedstawiona zgodnie z obowiązującą w późnym średniowieczu ikonografią. Są to rozkładające się zwłoki kobiece, odziane w butwiejące szaty i wyposażone w kosę. Wizerunek i wyznania Śmierci, która przechwala się władzą nad wszelkim żywym stworzeniem, mają przerażać średniowiecznego odbiorcę, stanowić dla niego przestrożę i moralne pouczenie. Śmierć przestrzega, że realizując swoje posłannictwo, wszystkich ludzi traktuje tak samo bezwzględnie: nie zważa na urodzenie, wykształcenie, zasobność, a nawet wiek i stan zdrowia swoich ofiar. W tanecznym korowodzie prowadzi przedstawiciele różnych stanów i zawodów. Ten *danse macabre* symbolizował równość wszystkich ludzi wobec śmierci – niezależnie od ich pochodzenia, zajmowanej pozycji i zgromadzonego w życiu doczesnym majątku, oraz przypominał o nieuchronności końca – *memento mori* (‘pamiętaj, że umrzesz’). Tylko jedna osoba zdołała uciec przed jej kosą – Jezus Chrystus, jednak nie jako człowiek, lecz jako Bóg. Nie muszą się bać tylko cnotliwi i pobożni. Im spotkanie ze śmiercią otworzy drogę do zbawienia.

“Wywiad z Atropos” Wisława Szymborska

“Śmierć” Jacek Malczewski (1917)

- Obraz jest jednym z wielu dzieł Malczewskiego podejmujących tematykę przemijania. Personifikacją śmierci jest u malarza zwykle kobieta z kosą, bardzo zmysłowa i pełna sił witalnych, a człowiekiem, do którego przychodzi, jest przeważnie stary mężczyzna.
- Na pierwszym planie widzimy postawną kobietę o pełnych, dorodnych kształtach. Jest piękna, ma regularne rysy twarzy, wyraźnie wykrojone usta, emanuje siłą i witalnością. W nonszalanckiej pozie opiera się o ścianę domu, jedną rękę podparła na biodrach, w drugiej trzyma kosę. Z czernią jej sukni kontrastują radosne kolory anemonów, które dziewczyna wpięła sobie za ucho i pas. Do boku ma przytroczoną chustę siewcy z ziarnem – symbol przyszłego odrodzenia, wiecznego kołowrotu śmierci i narodzin, matki dającej życie. Za nią, na drugim planie, z okna chaty wygląda starzec. W jego oczach – zmęczonego życiem człowieka – śmierć nie przybrała postaci makabrycznego szkieletu. Przeciwnie – jest pociągającą, kuszącą swoją cielesnością młodą kobietą, obiektem erotycznych marzeń.

“Siódma pieczęć” I. Bergman

- Wracający z wyprawy krzyżowej rycerz (Max von Sydow) spotyka nad brzegiem morza mężczyznę w czarnej, mniszej pelerynie, o przeraźliwie bladej twarzy. Okazuje się, że jest to Śmierć. Antonius, nie chcąc jeszcze umierać, proponuje jej pojedynek szachowy, w której stawką będzie jego własne życie lub poznanie prawdy o Bogu.
- Wydarzenia, w których Antonius weźmie udział w drodze do domu, będą symbolizować kolejne etapy rozgrywki. Przemierzając ogarniętą zarazą krainę, spotka ludzi, którzy w obliczu apokalipsy miotają się pomiędzy sacrum a profanum, surowymi praktykami pokutnymi a czystym hedonizmem. Świadom zbliżającego się końca, znużony swoją egzystencją rycerz stara się nie tyle wygrać, co przedłużyć szachową partię i zyskać na czasie, by znaleźć odpowiedzi na dręczące go pytania o istnienie Boga i sens ludzkiego życia. Ostatecznie Śmierć wykonuje ruch, dzięki któremu zdobywa przewagę i wygrywa. Mężczyzna umiera, nie dowiedziawszy się, czy po drugiej stronie czeka go cokolwiek – Śmierć pozostawiła to pytanie bez odpowiedzi.

“Campo di fiori” Cz. Miłosz

- Osoba mówiąca w wierszu zastanawia się nad przyczynami samotności umierających ludzi. Ilustracją do tych rozważań są dwie sceny: śmierć ostatnich mieszkańców getta warszawskiego w sąsiedztwie rozbawionego tłumu i egzekucja Giordana Bruna pośród zajętych codziennymi sprawami przepukniów z Campo di Fiori. Podmiot dochodzi do wniosku, że umierający i żyjący funkcjonują w dwóch zupełnie różnych światach, co powoduje, że wzajemne zrozumienie jest niemożliwe.

-> SAMOBÓJSTWO

-> ŚMIERĆ NA POLU BITWY

“Pieśń o Rolandzie” chanson de geste

- Kiedy Roland zostaje – w walce o wiarę – śmiertelnie ranny, w przeczuciu zbliżającego się końca odmawia modlitwę i usiłuje złamać na skale swój miecz Durendal zawierający relikwie, by nie dostał się on w ręce pogan. Hrabia udaje się na wzgórze (nawiązanie do Golgoty) i kładzie pod sosną, głowę zwraca w kierunku wroga, aby pokazać, że się go nie boi i umiera jako zwycięzca, żałuje za grzechy i wspomina to, co dla niego ważne: swoją rycerską sławę, „słodką” Francję, oraz króla, któremu wiernie służył. Po dopełnieniu tego ostatniego rytuału w geście lennym ofiarowuje Bogu prawą rękawicę. Wówczas z nieba zstępują archaniołowie Gabriel i Michał, którzy zanoszą duszę hrabiego do raju.

“Szeregowiec Ryan” reż. S. Spielberg

- Film pokazuje lądowanie aliantów na plażach Normandii w czerwcu 1944 r. Desant, który okazał się straszliwą rzezią, oglądamy z punktu widzenia jego uczestników, amerykańskich żołnierzy. Naturalistyczne obrazy masakry budzą przerażenie. Scena ta znacznie odbiega od konwencjonalnych wizji, jak szlachetnym bohaterstwem jest polec na polu chwały. Bitwa została tutaj przedstawiona w sposób wyjątkowo realistyczny – jak prawdziwe piekło.

18. WOLNOŚĆ

19. WŁADZA

“Cesarz” Ryszard Kapuściński

“Jądro ciemności” Joseph Conrad

20. WOJNA

“Sońka” Ignacy Karpowicz

“Bramy raju” J. Andrzejewski

“Trojanki” Eurypides

“Gloria victis” E. Orzeszkowa

“Pokolenie” K.K. Baczyński

- Podmiot wiersza wypowiada się w imieniu młodego pokolenia, któremu przyszło dorastać w czasie spełnionej apokalipsy. Codziennością stały się obrazy wojennej makabry: odcięta głowa, poskręcane, żywcem zakopane ludzkie ciała, torturowani bliscy. Przyzwyczajeni do takich widoków ludzie obojętnieją na śmierć, stają się twardzi, łakną zemsty. Poeta powtarza: „Nas nauczono. Nie ma litości”, „Nie ma miłości”. Wszechobecne zło, strach, okrucieństwo poraża, niszczy niewinną młodość, przemienia – również ofiary – w „złych troglodytów”. Wojna zabija nie tylko w sensie dosłownym – umiera z nią człowieczeństwo symbolizowane tutaj przez serce, które zamieniło się w głaz.

“Odprawa posłów greckich” J.Kochanowski

“Dziennik z bunkra Miła 34”

“Ifigenia w Aulidzie” Eurypides

“Czas apokalipsy” reż. F.F.Coppola

„Paragraf 22” Joseph Heller (absurd wojny, II WŚ)

“Guernica” Pablo Picasso

- Najbardziej znany obraz Pabla Picassa, namalowany po zbombardowaniu przez Niemców w 1937 r. małego hiszpańskiego miasteczka Guernica. W charakterystycznej dla artysty, nierealistycznej konwencji jest tu przedstawiony moment nalotu. Płótno ukazuje zdeformowane postacie, oszalałe z przerażenia i bólu: krzyżącą matkę z martwym dzieckiem w ramionach, płonącego człowieka, pokawałkowane ciała ludzkie i zwierzęce.

21. MATKA

Biblia - Maria, matka Jezusa

“Ukrzyżowanie” M. Grunewald

- Tematem obrazu jest fragment Pasji Jezusa z Nazaretu. W centrum kompozycji skupia uwagę wiszące na krzyżu martwe ciało zamęczonego Chrystusa. Po jego prawej stronie znajdują się klęcząca Maria Magdalena i Maryja – matka ukrzyżowanego wspierana przez Jana Ewangelistę. Po lewej stronie stoi Jan Chrzcziciel, a u jego stóp Baranek Boży, atrybut świętego.
- Cierpiąca Matka Boska rozpacza: jej ciało jest wygięte w łuk, jakby omdlewała z sił, twarz blada i zastygła w bólu. Biała tkanina, w którą jest owinięta, przypomina śmiertelny całun – to sugestia, że wraz ze śmiercią dziecka umiera także coś w matce (motyw rozpaczającej matki Stabat Mater). Maryja nie traci jednak wiary, o czym świadczą jej ręce wyciągnięte w geście modlitwy.

Mit o Niobe

- Niobe to żona króla Teb, z którym miała czternaścioro dzieci: siedem córek i siedmiu synów. Była tak dumna ze swojego liczego potomstwa, że odmówiła złożenia ofiary bogini Leto, która wydała na świat tylko dwójkę dzieci: Apollina i Artemidę. Bogini zemściła się na Niobe, zabijając na oczach kobiety jej wszystkie dzieci. Zeus zlitował się nad rozpaczającą matką i zamienił ją w kamień.

Mit o Demeter i Korze

- Demeter, bogini płodności i urodzaju, miała córkę o imieniu Kora (Persefona). Dziewczyna została porwana przez Hadesa, gdy – wbrew ostrzeżeniom matki – próbowała zerwać kwiat narcyza należący do boga podziemi. Hades uprowadził Korę do swego królestwa, aby uczynić ją swoją żoną. Zrozpaczona matka wszędzie szukała dziecka, a ziemia w tym czasie przestała rodzić plony. Zaniepokojony losem głodujących ludzi Zeus nakazał kompromis: dwie trzecie roku Kora będzie przebywała z matką, zaś jedną trzecią – ze swoim mężem, jako bogini podziemi Persefona.

“Lament Świętokrzyski”

- Podmiotem mówiącym wiersza jest Matka Boska, która odsłania tutaj swoją ludzką naturę. Maryja cierpi z powodu męczeńskiej śmierci Syna. Zwraca się do niego z czułością, tklawie, używając zdrobnień („Synku”, „Twoja główka”), rzadko występujących w literaturze w kontekście Chrystusa. Maryja wykazuje zwykłą matczyną troskę: chciałaby mu podać coś do picia, podtrzymać głowę, otrzeć krew.

Adresatami jej monologu są też wszyscy ludzie, u których szuka współczucia, matki, z którymi czuje solidarność, i archanioł Gabriel, któremu zarzuca, że wprowadził ją w błąd podczas zwiastowania, nie uprzedzając, jak wielkie czeka ją cierpienie.

“Dziady cz.III” (Bal u senatora”

- Pani Rollisonowa – niewidoma wdowa – zjawia się u senatora Nowosilcowa, aby błagać go o łaskę dla przebywającego w areszcie syna. Nieszczęsna kobieta spędziła noc pod murami więzienia, skąd dochodziły ją krzyki bitego chłopca. Jest pewna, że był to jego głos, bo jak mówi, każda matka rozpozna głos swojego dziecka nawet w największym tłumie.

Wdowa upokarza się przed Senatorem, byle tylko ocalić syna. Apeluje do jego sumienia, odwołuje się do ludzkich uczuć, przekonuje o niewinności niesłusznie aresztowanego. Kiedy dowiaduje się o śmierci Rollisona, szaleje z rozpacz – złorzeczy gubernatorowi, przeklina go i bluźni, negując boską sprawiedliwość. Uspokaja ją dopiero Ksiądz Piotr zapewnieniem, że syn przeżył próbę morderstwa.

“Macierzyństwo” S. Wyspiański

- W centrum kompozycji znajduje się matka karmiąca piersią niemowlę (żona artysty z synem Stasiem). Kobieta trzyma dziecko na kolanach i wpatruje się w nie pełnym skupienia i czułości wzrokiem. Atmosferę intymności podkreślają rozpuszczone włosy, ponieważ na taką fryzurę kobiety w tych czasach mogły pozwolić sobie wyłącznie w zaciszu domowym.

“Przedwiośnie” S. Żeromski

- Jadwiga Barykowa jest cichą, skromną kobietą, ślepo zapatrzoną w syna. Kiedy mąż, głowa rodziny, zostaje powołany do armii i znika z domu, musi przejąć obowiązki głowy rodziny. Nie daje sobie rady z synem, wybacza mu wszelkie przewinienia i rozpieszcza go bez granic. Najważniejsze decyzje w domu podejmuje młody Cezary. Po wybuchu rewolucji Barykowa nadludzkim wysiłkiem, narażając się na ryzyko aresztowania, zdobywa jedzenie dla syna, co odbija się na jej zdrowiu do tego stopnia, że w wieku czterdziestu lat wygląda jak staruszka. Boi się śmierci nie ze względu na siebie, lecz w obawie, że bez jej pomocy rozpieszczony chłopiec nie poradzi sobie w życiu.

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski

- Pulcheria Raskolnikowa bardzo kocha swojego syna, bezgranicznie wierzy w jego ponadprzeciętną inteligencję, dobroć i skłonność do ofiar. Ze swojej niewielkiej renty po zmarłym mężu stara się go wspomóc finansowo. Nigdy nie przyjęła do wiadomości faktu, że Rodion dopuścił się morderstwa. Po jego aresztowaniu tworzy sobie alternatywną rzeczywistość, w której Raskolnikow ma potężnych wrogów i dlatego musi opuścić Petersburg, jednak jego przyszła kariera nadal zapowiada się wspaniale. Ucieczka od rzeczywistości nie ratuje Pulcherii – wkrótce po ogłoszeniu wyroku skazującego syna umiera z rozpacz.

22. OJCIEC

“Sklepy cynamonowe” B. Schulz

“Tatuś Szymka” Maupassant

Magdalena Tulli “Szum”

Wojciech Kuczok “Gnój”

“Pręgi” reż. Magdalena Piekorz

“Sońka” Ignacy Karpowicz
“Ojciec Goriot” Honoriusz de Balzac

23. SZALEŃSTWO

“Mistrz i Małgorzata” Bułhakow

24. PRZYJAŹŃ

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski (Razumichin jako idealny przyjaciel)

25. CZAS (ZEGAR)

“Maska śmierci szkarłatnej” Edgar Allan Poe

“Sońka” Ignacy Karpowicz

26. OBŁĘD

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski

“Lot nad kukułczym gniazdem” Ken Kesey

“Sklepy cynamonowe” Bruno Schulz

27. DOBRO I ZŁO W CZŁOWIEKU

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski

twórczość Edgara Allana Poe (np.)

“Jądro ciemności” Joseph Conrad

28. OJCZYŻNA

“Transatlantyk” Witold Gombrowicz

“Dziady” A. Mickiewicz

“Pan Tadeusz” A. Mickiewicz

“Wojna polsko-ruska” Dorota Masłowska

“Między nami dobrze jest” Dorota Masłowska

29. ROZMOWA / KOMUNIKACJA (lub jej brak)

“Sońka” Ignacy Karpowicz

“Porozmawiajmy o życiu i śmierci” Krzysztof Bizio

“Łysa śpiewaczka” Ionesco

“Między nami dobrze jest” Dorota Masłowska

“Na Wieży Babel” Wisława Szymborska

“Kółko” C.K. Norwid

“Wesele” S. Wyspiański

“Kartoteka” T. Różewicz

30. BÓG / WIARA

“Mistrz i Małgorzata” Bułhakow

“Świętoszek” Molière

“Pijani”, „Nieznośnie długie objęcia” Iwan Wyrypajew

“Zbrodnia i Kara” Fiodor Dostojewski

31. POŚWIĘCENIE

“Ifigenia w Aulidzie” Eurypides

„Kordian” Juliusz Słowacki

„Konrad Wallenrod” Mickiewicz

„Krzyż” W. Szalamow

„(A)pollonia” reż. K. Warlikowski

- Spektakl, opierający się na wielu tekstach literackich – zarówno antycznych (dramaty Ajschylosa i Eurypidesa), jak i współczesnych (twórczość Johna Maxwella Coetzeego i Hanny Krall czy powieść *Łaskawe* Jonathana Littella), podejmuje problem ofiary i granic poświęcenia. *(A)pollonia* opowiada historię trzech kobiet, które złożyły swoje życie w ofierze: Ifigenii – poświęconej przez ojca Agamemnona w imię ojczyzny, Alkestis – idącej do Hadesu za swojego męża oraz Apolonii Machczyńskiej. Ta ostatnia bohaterka jest postacią autentyczną. W 1943 r. zginęła za ukrywanie Żydów, osierocając troje dzieci i przesądzając o losie kolejnego, z którym była w ciąży. Reżyser zadaje pytanie o moralne prawo do tak daleko idącego poświęcenia.

„Przełamując fale” reż. Lars von Trier

- Mieszkanka małego nadmorskiego miasteczka, Bess, wychodzi za mąż za pracownika platformy wiertniczej, który niedługo później ulega wypadkowi i zostaje sparaliżowany. Przykuty do łóżka, sfrustrowany mężczyzna manipuluje naiwną kobietą, która zaczyna wierzyć, że przyjmując rolę prostytutki, jest w stanie uzdrowić ukochanego męża. Upokorzenia ze strony współmieszkańców i wykluczenie ze wspólnoty nie są w stanie zachwiać jej wiarą. Podczas wizyty na jednym ze statków zostaje skatowana i umiera, a jej mąż odzyskuje zdrowie.

32. MASKA

„Maska śmierci szkarłatnej” Edgar Allan Poe

„Lalka” Bolesław Prus

33. OBŁUDA:

„Moralność pani Dulskiej” Gabriela Zapolska

„Miłosierdzie gminy” M. Konopnicka

34. CHOROBA:

„Lot nad kukułczym gniazdem” Ken Kesley

35. STAROŚĆ:

Konopnicka „Miłosierdzie gminy”

36. JUDAIZM:

opowiadania Singera

Konopnicka „Mendel Gdański”

-> HOLOCAUST

W greckim oraz łacinie kościelnej słowo „holokaust” nie budziło dawniej tej grozy co dziś. Był to termin biblijny oznaczający „całopalenie”, czyli ofiarę składaną w starożytności bogom przez Greków i plemiona semickie. Po II wojnie światowej zaczęto nazywać tym określeniem Shoah – zagładę 6 milionów Żydów, której dokonali naziści niemieccy przy udziale sojuszników III Rzeszy.

Zbrodnia Holokaustu miała swoje bezpośrednie podłoże w naczelnej doktrynie III Rzeszy – narodowym socjalizmie (inaczej: nazizmie). Była to mieszanka paranaukowej teorii ras, zwulgaryzowanej nietzscheańskiej koncepcji niemieckiego „nadczołowieka” oraz romantycznych idei nacjonalistycznych. Ideologia ta

przeciwstawiała zdrowego moralnie Niemca, żyjącego od wieków z uprawy roli (teoria „krwi i ziemi” – *Blut und Boden*), pasożytującemu na nim, pozbawionemu własnych korzeni Żydowi. Z Żydami utożsamiono instytucje i wartości dotknięte w latach 30. głębokim kryzysem: demokrację, kapitalizm i wielkie metropolie. Prowadzono pseudonaukowe badania nad rasami, polegające na mierzeniu czaszek, uszu czy nosów, aby udowodnić wyższość cech nordyckich nad pozostałym „materiałem ludzkim”. W 1935 r. wprowadzono ustawodawstwo mające „chronić niemiecką krew i niemiecką cześć”, tzw. ustawy norymberskie. Zakazywały one małżeństw i stosunków intymnych z „nie-Aryjczykami”. Na mocy tych dokumentów Żydów można było pozbawić obywatelstwa Rzeszy, ochrony prawnej i własności. Nie mogli również pełnić służby w urzędach państwowych ani w wojsku. Ograniczenia prawne dotyczyły także Romów oraz przedstawicieli rasy czarnej.

Po wybuchu wojny los Żydów przypieczętował plan „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej” (*Endlösung*). Plan mówił o wymordowaniu całego narodu w obozach zagłady. Ponieważ zabijanie na masową skalę stwarzało wiele problemów natury technicznej, po eksperymentach z truciem ofiar spaliniami czy masowymi egzekucjami, zaczęto stosować komory gazowe i cyjanowodór – cyklon B. Obozy usytuowano na terenie Polski (Majdanek, Bełżec, Sobibór, Treblinka, Auschwitz-Birkenau, Chełmno nad Nerem), ponieważ tam występowała największa koncentracja ludności żydowskiej. Deportowano do nich Żydów z obszarów ZSRR, Generalnego Gubernatorstwa oraz całej okupowanej Europy. Z czasem Niemcy zlikwidowali wszystkie getta w Polsce, a ich mieszkańców wysłali do obozów (z samej Warszawy w ciągu dwóch miesięcy wywieziono do Trebinki blisko 280 tysięcy ludzi). W sumie z rąk nazistów zginęło około 6 milionów Żydów, w tym 2 miliony dzieci. Polscy Żydzi stanowili ponad połowę ofiar.

“Medaliony” Z. Nałkowska

- Opowiadania zebrane w tym tomie są owocem osobistych doświadczeń pisarki. Zaraz po wojnie Nałkowska uczestniczyła w pracach Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce. Spisywała wówczas zeznania świadków i zbrodniarzy faszystowskich podczas przesłuchań, procesów sądowych i wizji lokalnych. W utworach z reporterską precyzją zrelacjonowała ich opowieści. Brak odautorskich komentarzy, analizy psychologicznej bohaterów, odpowiednie wyselekcjonowanie faktów, oszczędność środków artystycznych zmuszają czytelnika do samodzielnej oceny przedstawionych ludzkich postaw

“Warkoczyk” T. Różewicz

- Wiersz powstał po zwiedzeniu przez Różewicza Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Podmiot opisuje zebrane w gablotach muzealnych włosy i wyobraża sobie, w jaki sposób do nich trafiły. To włosy ludzi ogolonych przed pójściem do gazu. Są suche i sztywne, nigdy już nie uniesie ich wiatr ani nie pogłaszcze z czułością żadna dłoń. Uwagę podmiotu mówiącego przykuwa zwłaszcza dziecięcy, przewiązany wstążką warkoczyk.

“Osmaleni” Irit Amiel

- Zbiór opowiadań o ludziach, którzy przeżyli Zagładę. Mimo że wojna się skończyła, ich piekło trwa nadal. Ocalańcy aż do śmierci (niejednokrotnie samobójczej) zmagają się z poczuciem winy. W ich wypadku czas nie leczy ran – na zawsze pozostają dziećmi Holokaustu, „osmaleni” dymem z krematoryjnych pieców.

“Pożegnanie z Marią i inne opowiadania” Tadeusz Borowski

- Rzeczywistość obozu koncentracyjnego opisana z perspektywy więźnia, który już zobojeźniał na otaczającą go grozę: niczemu się nie dziwi, śmierć i okrucieństwo nie robią na nim wrażenia. Wie, że w obozie można przeżyć jedynie czymś kosztem – uratujemy się tylko wówczas, jeśli kat wybierze sobie kogoś innego na ofiarę. Autor zastosował tutaj narrację behawioralną: nie zagłębia się w meandry ludzkiej psychiki, nie analizuje emocji, opisuje wyłącznie zachowania i reakcje werbalne bohaterów. Liczy się wyłącznie to, co na zewnątrz. Hitlerowcy sprowadzili jednostkę ludzką do statusu rzeczy, i z takiej właśnie perspektywy Borowski przedstawił swoich bohaterów.

“Dziennik” Anne Frank

- Anne Frank, holenderska Żydówka, na swoje trzynaste urodziny w 1942 r. otrzymała album. Trzy tygodnie później jej rodzina, zagrożona wywózką do obozu koncentracyjnego, musiała ukryć się w naprędce zorganizowanej kryjówce w Amsterdamie. Wraz z rodzeństwem, rodzicami i kilkorgiem ich znajomych Anne spędziła w ukryciu dwa lata, podczas których spisywała w albumie swoje obserwacje, przeżycia, marzenia i plany dorastającej nastolatki. W 1944 r. w wyniku donosu cała rodzina Franków została aresztowana i wysłana do obozów. Przeżył jedynie ojciec Anny, ona sama zmarła na tyfus w Bergen-Belsen. Intymny pamiętnik młodej autorki stanowi niezwykle świadectwo tamtego czasu, sprawia, że przestajemy patrzeć na ofiary Holokaustu jedynie przez pryzmat przytłaczających statystyk, a zaczynamy w nich dostrzegać indywidualne jednostki.

“Lista Schindlera” reż. S. Spielberg

- Opowieść o Niemcu, który z krakowskiego getta uratował 1100 Żydów. Z początku Oskar Schindler (Liam Neeson) jest zwykłym niemieckim przedsiębiorcą, który usiłuje dorobić się na wojnie. Przybywa do Generalnej Guberni, aby ciągnąć zyski z darmowej siły roboczej. Wprowadza się do luksusowego domu, z którego wyrzucono żydowską rodzinę. Z czasem jednak doznaje przebudzenia, zaczyna dostrzegać człowieczeństwo w wykorzystywanych żydowskich niewolnikach i wszystkie zarobione pieniądze wydaje na to, by ich ratować.

“Życie jest piękne” reż. Roberto Benigni

- Pełna humoru opowieść o ojcu, który w obozie koncentracyjnym stara się uchronić ukochanego syna przed otaczającym koszmarem. Utrzymuje dziecko w przekonaniu, że pobyt w obozie jest rodzajem zabawy dla dorosłych, gry. Obowiązują w niej wprawdzie dziwne reguły, ale warto ich przestrzegać, bo główną nagrodą jest czołg. Ojciec tworzy iluzję, starając się z całych sił nie dopuścić, aby chłopiec poznał skalę wszechobecnego zła.

“Pianista” R. Polański

- Ekranizacja autentycznych wspomnień Władysława Szpilmana (Adrien Brody), polskiego pianisty żydowskiego pochodzenia, który w czasie wojny wraz z całą rodziną trafił do warszawskiego getta. Rzeczywistość obserwujemy z perspektywy artysty: koszmar życia za murami, łapanie, transporty wiozące ludzi do krematoriów. Film ukazuje całą galerię postaw ludzkich wobec Zagłady: Polacy – żądni zysku i bezlitośni – bywają też szlachetni i heroiczni, Żydzi to zaszczone i budzące współczucie ofiary, ale czasem także skorumpowane i brutalne kanalie. Nawet wśród Niemców, w większości katów i bezwzględnych morderców, znajdzie się ktoś, kto pomoże uratować życie bohaterowi

“Zdażyć przed panem Bogiem”

- Wywiad rzeka przeprowadzony przez Hannę Krall z Markiem Edelmanem – jedynym ocalałym przywódcą powstania w getcie warszawskim. Edelman przełamuje heroiczną konwencję mówienia o tych wydarzeniach, jego relacja dalece odbiega od wersji zamieszczanych w podręcznikach czy oficjalnych przekazach historycznych. Brutalna prawda o upodleniu człowieka w getcie, gdzie najważniejszym celem stawało się biologiczne przeżycie, uświadamia czytelnikowi, jak bohaterem czynem musiał być nie tylko zryw powstańczy, lecz każdy gest podejmowany w obronie ludzkiej godności. Według Edelmana młodzi bojownicy żydowscy wzniesili powstanie z tęsknoty za „pięknym umieraniem”. Okazuje się, że w piekle getta warszawskiego taka straceńcza decyzja wymagała podobnej odwagi jak mierzenie się z codziennością.

“Lego. Obóz koncentracyjny” Zbigniew Libera

- Z oryginalnych klocków Lego artysta zbudował nazistowski obóz koncentracyjny. Wszystkie części „zabawki” pochodzą z autentycznych zestawów duńskiej firmy: więźniami są uśmiechnięte kościotrupy z serii „Piraci”, strażnikami – nieznacznie zmodyfikowane postacie policjantów. Instrukcja umieszczona na opakowaniu sugeruje, że z klocków można ułożyć cały szereg elementów makabrycznej fabryki śmierci: krematorium, gabinet do eksperymentów medycznych, magazyn na rzeczy osobiste odebrane więźniom wysłanym do gazu, baraki otoczone drutem kolczastym. Świetnie zaprojektowane klocki Lego, oparte na racjonalnej idei porządku i harmonii wynikającej z idealnego dopasowania elementów, stały się metaforą obozu koncentracyjnego – perfekcyjnej maszyny do zabijania.

-> RELACJE POLSKO-ŻYDOWSKIE

“W ciemności” reż. A. Holland

- Ekranizacja wspomnień kobiety, która jako dziewczynka wraz z całą rodziną przeżyła zagładę lwowskiego getta, ukrywając się w kanałach. W urągających ludzkiej godności warunkach – wśród ścieków, szczurów i w całkowitej ciemności – przetrwali oni przez ponad rok, zdani na pomoc przypadkowego mężczyzny (Robert Więckiewicz). Ten drobny cwaniaczek, szabrownik szukający zarobku i nieprzepadający za Żydami, z czasem przechodzi przemianę. Najpierw, jak większość wokół, pozostaje obojętny na cierpienia mordowanego narodu, z czasem tak bardzo angażuje się w niesienie pomocy żydowskim podopiecznym, że ryzykuje własnym życiem i losem swojej rodziny.

“Nasza klasa” reż.

“Pokłosie” reż. W. Pasikowski

- Akcja filmu dzieje się wiele lat po wojnie, ale pośrednio nawiązuje do pogromu Żydów w Jedwabnem w 1941 r. Główny bohater filmu Józef Kalina (Maciej Stuhr), mieszkaniec zapadłej polskiej wsi, odkrywa, że lokalną, publiczną drogę zbudowali Niemcy z żydowskich nagrobków (macew). Wiedziony poczuciem odpowiedzialności zbiera kamienne płyty i ustawia z nich na swoim polu kirkut (cmentarz), wzbudzając tym wściekłość okolicznych chłopów. Konflikt między bohaterem a otoczeniem rośnie, gdy Kalina, wraz z bratem (Ireneusz Czop), trafia na ślad tragicznych – i skrywanych w tajemnicy – wydarzeń, które rozegrały się w okolicy podczas wojny. Okazuje się, że miejscowych Żydów zamordowali nie naziści, ale polscy sąsiedzi.

“Ida” reż. P. Pawlikowski

- Tytułowa bohaterka, tuż przed złożeniem ślubów w katolickim zakonie, w którym się wychowała, dowiaduje się, że jest ocalałą z Zagłady Żydówką. Przewodniczką Idy w procesie konfrontowania się z historią rodziny i odnajdowania własnej tożsamości zostaje jej ciotka – sędzia, była stalinowska prokurator wojskowa, która jako „Krwawa Wanda” skazywała na śmierć wrogów ludu. Kobiety docierają do wsi, gdzie w bezimiennym dole pochowano ich bliskich, których, jak się okazuje, zamordowali – ze strachu przed okupantem? chęci zysku? – polscy sąsiedzi.

37. KŁAMSTWO

“Kamizelka” Prus

“Jądro ciemności” J. Conrad

„Krzyż” Warłama Szalamowa (mniej więcej jak w „Kamizelce”, początki ZSRR) → nowela typu sokół!!!

38. INSPIRACJA

39. WPŁYW SZTUKI NA ŻYCIE

“Lalka” Prus (Wokulski “oszukany” przez romantyczna wizję miłości w literaturze)

“Kordian” Słowacki (rozczarowany po podróży - rozbieżność między literaturą, a życiem=ciężka praca)

40. BUNT

Bunt oznacza niezgodę na otaczającą rzeczywistość, cierpienie, wyzysk, nędzę, niesprawiedliwość świata. Może przejawiać się w formie otwartej konfrontacji, cichej kontestacji lub w działaniu sprzecznym z ogólnie przyjętą normą. Jest zazwyczaj wyrazem odwagi, wolności i indywidualizmu bohaterów. Burzy dotychczasowy porządek, skłania do myślenia. Czasem jednak niesie ze sobą zniszczenie, prowadzi do przemocy i anarchii.

-> BUNT METAFIZYCZNY (przeciwko Bogu)

Biblia - Adam i Ewa w raju

Biblia - budowa wieży Babel

Mit o Prometeuszu

“Treny” J. Kochanowski (głównie tren X i XI)

“Dziady cz.III” A. Mickiewicz (Wlk. Improwizacja)

- W scenie Wielkiej Improwizacji Konrad wygłasza monolog skierowany do Boga, którego czyni odpowiedzialnym za cierpienia milionów Polaków poddanych carskim represjom. Poeta domaga się władzy nad ludzkimi duszami, przekonany, że lepiej potrafiłby pokierować losami świata. Zarzuca Bogu, że przedkłada On mądrość nad miłość (co w ustach romantyka jest poważnym oskarżeniem). Wzywa Stwórcę na pojedynek, w końcu mdleje, nie wymówiwszy ostatecznego bluźnierstwa, jakim byłoby porównanie Boga do cara – bezwzględnego i okrutnego tyrana.

“Dies irae” Jan Kasprówicz

Oskarżenie Boga o brak miłosierdzia.

-> BUNT METAFIZYCZNY (przeciwko kondycji ludzkiej)

“Ludzie bezdomni” S. Żeromski

Protest Judyma przeciwko niesprawiedliwości i hipokryzji (skazuje go na osamotnienie). Bunt wyrażony pracą.

“Dżuma” A. Camus

- W powieści Camusa bunt oznacza niezgodę na cierpienie i śmierć drugiego człowieka. Sprzeciw wyraża się w codziennej, mozolnej pracy na rzecz chorych. Doktor Bernard Rieux podejmuje karkołomną walkę ze śmiertelną chorobą, niesie pomoc zadżumionym, chociaż doskonale wie, że jest bezsilny wobec straszliwej epidemii. Jego postawa wyrasta z przekonania, że człowiek musi nieustannie walczyć ze złem, mimo świadomości, że tej walki nie wygra (teza egzystencjalistów).

-> BUNT MŁODZIEŃCZY

„Buszujący w zbożu” J. D. Salinger

“Oda do młodości” A. Mickiewicz

- Osoba mówiąca w wierszu zwraca się z apelem do młodych – nakłania ich do działania, do obalenia istniejącego, skostniałego porządku. Młodość zostaje przeciwstawiona starości – pierwsza przyczynia się do rozwoju, druga – hamuje postęp i symbolizuje odchodzący świat ludzi „bez serc, bez ducha”.

“Tango” S. Mrożek

- Artur wychowuje się w rodzinie awangardowych anarchistów, którzy opierają swoje życie na totalnym buncie: odrzucają tradycyjne role społeczne, mieszczańską moralność, krępujące normy i konwenanse. Syn pragnąc moralnego ładu, sprzeciwia się rodzicom, anarchii przeciwstawia porządek, artystycznym eksperymentom – naukowy racjonalizm, rozprężeniu i rozmemłaniu – dyscyplinę i prawo pięści, nowoczesności – tradycjonalizm. Młody człowiek ubiera się z tradycyjną elegancją, dba o maniery, studiuje medycynę i planuje ślub, który ma przywrócić w rodzinie tradycyjny system wartości.

“Kordian” J. Słowacki

- Tytułowy bohater – mężczyzna u progu dorosłości – czuje się zagubiony, rozdarty wewnątrz, nie może odnaleźć celu w życiu. Odrzuca powierzchowny świat codziennych przyjemności, nie umie cieszyć się otaczającą rzeczywistością, pozbawioną wielkich idei i prawdziwej miłości. Wyrazem buntu wobec świata ma być samobójstwo.

“Buntownik bez powodu” reż. N. Ray

- Zakłamanie skostniałego świata dorosłych i ich emocjonalne pogubienie skłaniają głównego bohatera filmu do ucieczki z domu w poszukiwaniu autentyzmu. Chłopiec z dobrego domu Jim Stark (w tej roli James Dean) buntuje się przeciwko rodzicom, którzy nie rozumieją źródeł jego młodzieńczej frustracji i gniewu.

-> BUNT PRZECIWKO NORMOM I KONWENCJOM

“Antygona” Sofokles

- Tytułowa bohaterka sprzeciwia się zakazowi wydanemu przez prawowitego władcę Teb Kreona. Antygona nie może pogodzić się z faktem, że ciało jej zmarłego brata – uznanego za zdrajcę – nie zostanie pochowane. Buntuje się przeciwko ludzkiemu prawu i grzebie zwłoki Polinejsesa. Za nieposłuszeństwo wobec władcy płaci wysoką cenę – zostaje skazana na śmierć.

“Lalka” B. Prus

- Warszawski kupiec Stanisław Wokulski nie zgadza się na miejsce przypisane mu w społeczeństwie. Walczy z kolejnymi barierami społecznymi i ekonomicznymi w imię realizacji swoich marzeń. Bohater nieustannie zmagają się z losem, nie godząc się na narzucaną mu przez środowisko rolę. Najpierw pokonuje piętrzące się trudności, aby wejść ścieżkę kariery naukowej, następnie rozwija interesy z zaborcami (z którymi jeszcze niedawno walczył w powstaniu), w końcu zakochuje się w arystokratce i stara się o jej rękę, co łamie wszelkie obowiązujące konwenanse. Przez cały czas naraża się przy tym na niezrozumienie, a nawet wrogość otoczenia.

“Ferydurke” W. Gombrowicz

- Główny bohater utworu Józio buntuje się przeciwko schematom zachowań i rolom narzucanym jednostce przez otoczenie. Dostrzega opresyjność takich instytucji, jak szkoła, rodzina czy feudalny system społeczno-ekonomiczny symbolizowany przez dworek szlachecki. Widząc w nich zagrożenie dla swojej wolności, próbuje rozbić formę za pomocą różnych manipulacji. Jego bunt jednak na niewiele się zdaje, bohater ostatecznie odkrywa, że od jednej formy można się uwolnić wyłącznie na rzecz innej.

“Zbrodnia i kara” F. Dostojewski

- Rodion Raskolnikow, główny bohater powieści, jest autorem teorii, według której jednostki wybitne, mające potencjał zmieniania świata nie powinny podlegać powszechnie obowiązującym prawom moralnym. Nieprzeciętność uprawnia je do życia poza dobrem i złem. Sam siebie uważa za właśnie taką osobę. Do okrutnej zbrodni popycha Raskolnikowa bunt przeciwko porządkowi świata, w którym większość ludzi żyje w skrajnej nędzy i upodleniu.

“Thelma i Louise” reż. Ridley Scott

- Bohaterki w imię własnej niezależności łamią szereg norm społeczno-prawnych. Banalna weekendowa wyprawa przeradza się w manifestację wolności i bunt przeciwko ograniczającym je prawom

“Herostrates” Jan Lechoń

- Łamanie konwencji w sztuce; osoba mówiąca w wierszu nawołuje do zrzucenia z literatury obowiązku podnoszenia kwestii narodowych. Chce odciąć się od tradycji i przeszłości. Sztuka ma wyrażać codzienność, być blisko współczesnego człowieka i jego aktualnych problemów.

41. KARA

“Król Edyp” Sofokles

- Edyp, król Teb, poszukując zabójcy swojego poprzednika, odkrywa, że wbrew swojej woli wypełnił słowa straszliwej przepowiedni. Nieświadomie zabił ojca i ożenił się z własną matką. Poznana prawda jest dla Edypa źródłem olbrzymiego cierpienia, spotęgowanego wiadomością o samobójczej śmierci Jokasty (matki i żony jednocześnie). Sam wymierza sobie karę: oślepia się i opuszcza Teby.

“Sąd Ostateczny” Hans Memling

- Pochodzący z przełomu średniowiecza i renesansu tryptyk przedstawia sąd nad duszami, jaki się odbędzie na końcu dziejów ludzkości. Centralna część obrazu ukazuje wychodzące z grobów dusze, które są wazone przez Archanioła Michała: błogosławieni podążają do umiejscowionego po prawej stronie nieba, grzesznicy są porywani przez diabły i prowadzeni do piekła. Zostało ono przedstawione jako ognista czeluść, w której ludzie są poddawani niewyobrażalnym mękom, o czym świadczą twarze wykrzywione w straszliwym bólu.

“Boska Komedia” D. Alighieri

- Dzieło jest opisem podróży człowieka przez zaświaty. Wędrowiec przemierza piekło, czyściec oraz raj. W pierwszej krainie, którą odwiedza, są przedstawione cierpienia dusz skazanych na potępienie. Piekło składa się z dziewięciu kręgów – różnym mękom poddawani są grzesznicy podzieleni na kategorie: począwszy od dzieci i starożytnych mędrców, których jedyną winą był brak chrztu, poprzez zamkniętych w płonących grobowcach heretyków czy topionych w ognistej rzece gwałtowników lub zanurzonych w ludzkich odchodach pochlebców, aż do przeżuwanych przez Lucyfera trzech głównych zdrajców: Judasza, Brutusa i Kasjusza.

“Dziady cz.II” A. Mickiewicz

- Na uroczystość dziadów przybywają zwabione przez Guślarza trzy rodzaje duchów: duchy lekkie, duch najcięższy i duch pośredni. Odbywają one karę za grzechy popełnione za życia i proszą o ulgę w cierpieniu. Dzieciom, które nie zaznały w życiu żadnej troski, wystarczy dać po ziarenku gorczycy, aby mogły trafić do nieba; duchowi najcięższemu – okrutnemu panu – nie można pomóc w jego mękach, a duch pośredni – piękna dziewczyna, która odrzuciła miłość, otrzymuje obietnicę, że odbywana przez pewien czas pokuta zmaże jej winy.

42. WALKA O WYZNAWANE WARTOŚCI

“Braveheart - waleczne serce” reż. Mel Gibson

- Film opowiada historię legendarnego bojownika o wolność Szkocji – Williama Wallace’a (w tej roli Mel Gibson). Pod jego dowództwem Szkoci odnoszą kilka spektakularnych zwycięstw nad Anglikami. Ostatecznie jednak bohater zostaje pojmany i publicznie

poddany okrutnym torturom. Nie zażywa przyniesionego przez królową środka uśmierającego ból i nie korzysta z możliwości błagania o łaskę.

“Inny świat” Gustaw Herling-Grudziński

- Bohater rozdziału *Ręka w ogniu* Michaił Aleksiejewicz Kostylew na podstawie nikłych przesłanek zostaje aresztowany przez NKWD i oskarżony o zdradę sowieckiej ojczyzny. Pomimo bestialskiego śledztwa długo nie zgadza się na podpisanie aktu przyznania się do winy. Ostatecznie trafia do łagru, gdzie odkrywa sposób na unikanie wykańczającej pracy: regularnie przypala sobie w ogniu rękę. Ciągły ból fizyczny jest ceną, jaką Kostylew płaci, aby nie podporządkować się zbrodniczemu systemowi. Kiedy jest wyznaczony do transportu na Kołymę, oblewa się w łaźni wrzątkiem i umiera w męczarniach.

“Quo vadis” H. Sienkiewicz

- Akcja dzieje się w Rzymie za czasów cesarza Nerona. Żyjący w mieście pierwsi chrześcijanie są posądzeni o podpalenie miasta i za karę stają się ofiarą zorganizowanych przez cesarza igrzysk. Na oczach publiczności rozszarpują ich dzikie zwierzęta bądź płoną żywcem, jednak do końca nie wypierają się swojej wiary, a cierpienia znoszą z godnością, pogrążeni w modlitwie. Taka postawa powoduje, że oszust i zdrajca Grek Chilon nawraca się i wyjawia zebranej publiczności, że Rzym podpalono z rozkazu Nerona. Za zdradzenie tajemnic płaci torturami, ale umocniony nowo przyjętą wiarą dzielnie poddaje się mękom.

“Przesłuchanie” reż. Ryszard Bugajski (1982)

43. RODZINA

„Krzyż” W. Szałamow

“Pan Tadeusz” A. Mickiewicz

- Mickiewicz kreśli w epopei portret rodziny niepełnej (Tadeusz i Zosia są wychowywani przez krewnych swoich rodziców), ale opiekuńczej, darzącej się miłością i szacunkiem (wzajemne przywiązanie stryja i synowca). Sędzia jest dla Tadeusza nie tylko opiekunem, lecz także źródłem mądrości życiowej i doświadczenia, z którego młody człowiek chętnie korzysta.

“Ferdydurke” W. Gombrowicz

- Pozornie tolerancyjna i wyzwolona od konwencjonalnych ról rodzina Młodziaków ucieka od tradycji w przesadną nowoczesność. Jedną formę zastępuje inną. Ich dom staje się antywzorcem domu rodzinnego, miejscem pozbawionym wartości.

“Ludzie bezdomni” S. Żeromski

- Brak rodziny jest cechą określającą głównego bohatera. Tomasz Judym w dzieciństwie nie miał domu rodzinnego, nie zaznał ciepła i bezpieczeństwa, w życiu dorosłym nieustannie zmienia miejsca zamieszkania. Z nikim się nie wiąże, nie zakłada rodziny – rezygnuje z małżeństwa z Joanną Podborską na rzecz niesienia pomocy innym. Jego bezdomność jest świadomym wyborem, ale wzmacnia w nim poczucie samotności i unieszczęśliwia.

“Tango” S. Mrozek

- Dom w *Tangu* tworzy wielopokoleniowa rodzina (babcia Eugenia, Stomil i Eleonora, ich syn Artur). Żaden z jej członków nie zachowuje się jednak zgodnie z powszechnie przyjętymi oczekiwaniami. Odrzucenie tradycji, liberalizacja obyczajów, rozluźnienie więzi nie przekreślają jednak faktu, że rodzina darzy się uczuciem i przywiązaniem. Artur podejmuje nieudaną próbę przywrócenia tradycyjnego ładu.

“Sklepy cynamonowe” B. Schulz

- Powrót do krainy dzieciństwa to sposób ucieczki przed zagrożeniami współczesności. Dom rodzinny we wspomnieniach bohatera jest azylem, bezpiecznym schronieniem przed nieprzyjawnym i obcym światem, przestrzenią własną, bliską, oswojoną. Czasem jednak podlega magicznej metamorfozie i staje się miejscem tajemniczym i nierozpoznanym

“Noce i dnie” reż. J. Antczak

- Zekranizowana powieść Marii Dąbrowskiej ukazuje dzieje rodziny Niechciców od powstania styczniowego do wybuchu I wojny światowej. Barbara i Bogumił starają się stworzyć swoim dzieciom dom pełen troski, ciepła i miłości. Borykają się z jednak trudnościami finansowymi i osobistymi dramataми (np. śmierć pierwszego dziecka).

-> RODZINA PRZEKLĘTA

“Pręgi” reż. M. Piekorz

- Film opowiada o życiu młodego mężczyzny Wojciecha Winklera, na którego zachowanie i charakter silny wpływ miały doświadczenia wyniesione z domu rodzinnego, w którym był bity przez ojca.

“Granica” Zofia Nałkowska

- Zenon i Elżbieta Ziembiewiczowie nie potrafią stworzyć szczęśliwego domu pełnego miłości i troski. Powielają schematy z własnych domów rodzinnych. Zenon – tak jak jego ojciec – ma kochankę. Elżbieta – wychowywana z dala od matki – nie potrafi być troskliwa i czuła dla swojego dziecka.

“Nie-Boska komedia” Z. Krasieński

- Hrabia Henryk niszczy swoją rodzinę w pogoni za marą (Dziewicą, uosobieniem poezji). Jego aspiracje przyczyniają się do obłądzenia żony, kalectwa dziecka, a ostatecznie – ich śmierci.

44. FATUM

“Król Edyp” Sofokles

- Dom Edypa jest domem przeklętym. Fatum ciężące na rodzie Labdakidów sprawia, że Edyp nieświadomie zabija własnego ojca i poślubia matkę. Poznanie prawdy prowadzi do samobójstwa Jokasty i samookaleczenia Edypa. Dzieci zrodzone z tego związku (Antygona, Ismena, Polinejkes i Eteokles) są spadkobiercami nieszczęścia rodziców. Synowie występują przeciwko sobie w bratobójczej walce o Teby i giną. Antygona umiera, sprzeciwiwszy się zakazowi króla Kreona.

45. TRADYCJA

“Pan Tadeusz” A. Mickiewicz

- Dworek w Soplicowie zostaje utożsamiony z ojczyzną – jest miejscem, w którym kultywuje się dawne szlacheckie obyczaje (polowania, ucztę, grzybobranie, parzenie kawy, przygotowywanie bigosu), pielęgnuje pamięć o przeszłości (dom jest pełen narodowych pamiątek) i przestrzega patriotycznych tradycji.

“Wesele” S. Wyspiański

46. IRONIA

47. SAMOTNOŚĆ

„Buszujący w zbożu” J. D. Salinger

“Cudzoziemka” M. Kuncewiczowa

- Róży Żabczyńskiej przez całe życie dawano odczuć, że jest obca. Jako córka zesłańców urodziła się w Rosji, lecz tam uważano ją za Polkę; kiedy znalazła się w Polsce – uznano, że ma „kacapski” akcent i mówiono o niej „Moskiewka”. Podczas pobytu w Petersburgu nazywano ją warszawianką. Ten brak

zakorzenienia i inne życiowe rozczarowania sprawiają, że kobieta staje się zgorzkniała i z wrogością traktuje wszystkich wokół.

“Wieża” G. Herling-Grudziński

- Jedną z opowieści tego szkatułkowego opowiadania dotyczy człowieka nazywanego Lebbroso (po włosku: „trędowaty”) z powodu choroby, na którą cierpi. Zostaje on zamknięty w wieży oddalonej od ludzkich siedzib. Nikogo nie widuje. Jednocześnie nieustannie tęskni za jakimkolwiek towarzyszem. Była nim przez chwilę siostra (również dotknięta trądem), lecz umarła, oraz pies, który z kolei został zabity przez mieszkańców wsi.
- Trędowaty samotnie zamieszkuje wieżę oddaloną od miasta. Jest odizolowany z powodu choroby, którą dotknęła. Przez pewien czas mieszkają z nim jego siostra (również chora na trąd) oraz pies. Chwila rozmowy z przypadkowym przechodniem czy nawet widziane z daleka dzieci są dla Lebbrosa prawdziwym wybawieniem.

“Lalka” B. Prus

- Stanisław Wokulski, choć otoczony ludźmi, w istocie jest człowiekiem bardzo samotnym. Jego dążenia i pragnienia spotykają się z niezrozumieniem nawet wśród najbliższych mu osób – Rzecki dziwne zachowanie przyjaciela tłumaczy udziałem w konspiracji niepodległościowej. Także pasja Stanisława do nauki i chęć tworzenia wynalazków nie są przyjmowane z entuzjazmem przez nikogo poza Geistem i Ochockim. Jednak miłość do Izabeli uniemożliwia mu pójście drogą naukowca. Podejmowane przez bohatera działania w każdej dziedzinie pozostają dla wszystkich nielogiczne

“Proces” F. Kafka

“Cast away: poza światem” reż. R. Zemeckis

- Film przedstawia współczesną wersję Robinsona Crusoe. Z katastrofy lotniczej, która miała miejsce gdzieś nad Pacyfikiem, ratuje się tylko jeden człowiek – Chuck Noland (Tom Hanks). Pozostawiony sam sobie na bezludnej wyspie musi stawić czoło zupełnie nieznanym dotąd wyzwaniom (zdobycie jedzenia, rozpalenie ognia), ale przede wszystkim dojmującej samotności. Jest ona dla bohatera do tego stopnia nie do zniesienia, że zaprzyjaźnia się on z piłką – nadaje jej imię (Wilson), rozmawia z nią, żłoci się na nią, przeprosza.

“Ludzie bezdomni”

- Główny bohater, Tomasz Judym, wybiera samotność i świadomie rezygnuje z rodziny na rzecz pracy. Jest przekonany, że obecność bliskich, o których musiałyby się troszczyć, odciągnęłyby go od obowiązków – leczenia ubogich i podnoszenia poziomu higieny wśród warstw najbiedniejszych.

48. PRACA

Dawniej pracę – zwłaszcza fizyczną – uważano za domenę warstw niższych (chłopów i mieszczaństwa), stany uprzywilejowane traktowały ją jako karę bądź dyshonor. W Polsce nobilitacja pracy nastąpiła dopiero w drugiej połowie XIX w., gdy wskutek represji po powstaniu styczniowym większość szlachty znalazła się w trudnej sytuacji ekonomicznej. Praca, dzięki której jednostka może być użyteczna dla społeczeństwa, stała się wówczas najważniejszym postulatem manifestu pozytywistycznego.

Mit o Heraklesie

- Grecki heros w przyprawie szaleństwa, które zesłała na niego nienawidząca go Hera, zabił własną żonę Megarę i kilkoro swoich dzieci. Kiedy zorientował się, co uczynił, chciał popełnić samobójstwo. Ostatecznie jednak, aby odkupić swoje winy, dostał do wykonania 12 wyjątkowo trudnych i ryzykownych prac.

Mit o Syzyfie

“Ludzie bezdomni” S. Żeromski

“Lalka” B. Prus

- Wszyscy bohaterowie powieści, z wyjątkiem przedstawicieli arystokracji, muszą pracować, aby się utrzymać. Dla niektórych jest to działalność mająca na celu zgromadzenie majątku (Wokulski, Suzin), u

innych wynika z pasji (Geist) czy też staje się sposobem na życie (Rzecki). Ciężka praca fizyczna ponad siły lub – w gorszym wypadku – brak pracy upokarzają i demoralizują (ludność Powiśla czy prostytutka Marianna). Szczególną opinię na temat pracy ma Izabela Łęcka, która nigdy nie „zhańbiła” się jakimkolwiek zajęciem. Aristokratka wierzy, że praca musi być karą za grzechy, które w przeszłości popełnili ludzie spoza jej sfery i które teraz, w pocie czoła, odpracowują.

“Ferdynand” W. Gombrowicz

- W ziemiańskim dworze państwa Hurleckich podział na ludzi pracujących i niepracujących został podkreślony z groteskową przesadą. Szlachta trzyma w domu służbę, która wyręcza ją nawet w najprostszych czynnościach, takich jak podniesienie z podłogi upuszczonej papierošnicy, przypalenie papierosa, nalanie wody do miednicy, ubranie się i rozebranie.

“Sala samobójców”

- Rodzice głównego bohatera filmu – Dominika Santorskiego (Jakub Gierszał) – są ludźmi zapracowanymi, skupionymi na swoich karierach. Dzięki zajmowanym stanowiskom zapewnili jednemu synowi najlepsze możliwe warunki. Ceną, jaką muszą za to zapłacić, jest ich permanentna nieobecność w domu i wynikający z tego brak kontaktu z synem.

49. SZATAN

W teologii chrześcijańskiej funkcjonują dwa stanowiska wobec szatana. Liberalowie traktują go symbolicznie, jako abstrakcyjną ideę, antytezę dobra – rodzaj niebytu, antyrzeczywistość, szczelinę nicości w świecie stworzonym przez wszechdobrego Boga. W konserwatywnym nurcie katolicyzmu, a także w wyobrażeniach ludowych przechowała się wiara w osobowego diabła, realnie istniejący byt. Przedstawia się go jako inteligentną, przewrotną istotę, która działa w celu zdemoralizowania człowieka. Może on przybierać różną postać, ale w ikonografii często łączy cechy człowieka i zwierzęcia – wyposażony jest w rogi, ogon i racice.

Szatan nosi wiele imion: diabeł, Lucyfer (z łac. ‘nosiiciel światła, gwiazda zaranna’), księżę ciemności, upadły anioł, Belzebub, Mefistofeles.

“Mistrz i Małgorzata” M. Bułhakow

- Mottem powieści są słowa, które wypowiada o sobie szatan w *Fauście* Johanna Wolfganga Goethego: „Jam częścią tej siły, która wiecznie zła pragnąc, wiecznie czyni dobro”. I faktycznie, taki jest też Woland w utworze Bułhakowa. Do Moskwy, stolicy Związku Radzieckiego, w tym czasie programowo ateistycznej ojczyzny materializmu, przybywa pod wodzą Wolanda grupa dziwnych, demonicznych postaci i dokucza ludziom – głównie chciwym, nieuczciwym, a przede wszystkim tchórzom, ponieważ „tchórzostwo jest ułomnością najstraszliwszą”. Wprowadza przy tym chaos i demaskuje ludzką podłość. Celem wizyty sił ciemności jest wyprawienie dorocznego balu, na który przybywają z zaświatów zmarli złoçynicy. Rolę gospodyni na balu odgrywa Małgorzata, ukochana i muza Mistrza, który nie mogąc opublikować swojej powieści, po spaleniu rękopisu załamał się i wyładował w szpitalu psychiatrycznym. Wielka miłość Małgorzaty do Mistrza, jej odwaga, duma i bezkompromisowość zostaną przez szatana nagrodzone odzyskaniem przez oboje kochanków wiecznego spokoju.

Biblia - kusiciel

- Stary Testament: W Księdze Rodzaju szatan pod postacią węża nakłania Ewę do zerwania jabłka z drzewa poznania dobra i zła, przyczyniając się w ten sposób do wygnania prarodzców z raju. W innym miejscu zakłada się ze Stwórcą, że kiedy Jego ulubieniec Hiob zostanie poddany ciężkim próbom, przestanie być wierny Bogu.
- Nowy testament: W Ewangelii Jezus przychodzi na ziemię, aby pokonać szatana i ustanowić królestwo boże. Wiele fragmentów Ewangelii opisuje, jak Chrystus dokonywał egzorcyzmów nad ludźmi opętanymi przez złe duchy. Diabeł zaś kusi Syna Bożego na pustyni, prowokuje go, aby udowodnił swoją boskość, podaje w wątpliwość jego relację z Ojcem. Z kolei w Apokalipsie zło zostało ukazane za pomocą symboli: Smoka, Bestii, Nierządniczy, liczby 666.

“Boska komedia” Dante

- Według tradycji chrześcijańskiej jeden z aniołów o imieniu Lucyfer (łac. 'nosiiciel światła') zbuntował się przeciwko Bogu. Karą za pychę i miłość własną cheruba było wygnanie go sprzed oblicza Stwórcy.
- W poemacie Dantego piekło, które przemierza poeta, ma kształt olbrzymiego leja, powstałego w wyniku upadku pierwszego buntownika. Sam Lucyfer przebywa na dnie tej czeluści pośród największych zdrajców ludzkości. Ma kudłate ciało, trzy pary nietoperzych skrzydeł oraz trzy oblicza, a ze wszystkich sześciu jego oczu płyną krwawe łzy. Jest jednocześnie panem podziemi i uwięzioną bestią, która cierpi katusze za odwrócenie się od Boga.

-> PAKT Z DIABŁEM

"Adwokat diabła" reż. Taylor Hackford

- Niezwykle ambitny i utalentowany adwokat (Keanu Reeves) otrzymuje bardzo intratną propozycję pracy dla prestiżowej kancelarii w Nowym Jorku. Po przeprowadzce żona bohatera (Charlize Theron) dostrzega demoniczną naturę ich nowego otoczenia i w przyływie paniki popełnia samobójstwo. Natomiast kierowany próżnością Kevin bez trudu daje się uwieść diabolicznemu Johnowi Miltonowi (Al Pacino), dzięki któremu z łatwością pnie się na sam szczyt – po prestiż, władzę i pieniądze. Choć w punkcie kulminacyjnym bohaterowi udaje się zawrócić z wytyczonej przez demona drogi, zakończenie filmu wskazuje, że jest to zwycięstwo czasowe i iluzoryczne.

"Faust" J.W Goethe

- Doktor Faust, wielki uczony, dochodzi do frustrującego wniosku, że zbliżył się do granic ludzkiej wiedzy, lecz nadal nie wie niczego pewnego o naturze świata. Wiedziony pragnieniem poznania tajemnicy istnienia jest gotów sięgnąć do czarnej magii. Zawiera układ z Mefistofešem, który w zamian za duszę uczonego będzie jego przewodnikiem po świecie. Szatan w utworze to postać złożona, z jednej strony zły i cyniczny, z drugiej – mądry i pragmatyczny, przedstawiciel racjonalizmu. Znaczący życia i ludzkiej natury, który umie spełniać życzenia człowieka tak, że choćby wynikały one z najszlachetniejszych pobudek, ostatecznie przynoszą cierpienie i rozczarowanie.

50. PRZEMIANY SPOŁECZNE

"Ferdynand" W. Gombrowicz

- Postawę państwa służba komentuje słowami: „Państwo takie som! Państwo nie robiom, cięgim ino żrom i żrom. Żrom, chorujom, wylegujom się, po pokojach chodzom i gadajom cosik”. Jednocześnie daje się wyczuć, że jest to obraz epoki schyłkowej – układy między grupami społecznymi są kompletnie anachroniczne i grożą wybuchem rewolucji. Prekursorem zmian jest Miętus pałający miłością do parobka, pragnący prawdziwej relacji z chłopem, niezdeformowanej przez układ pańszczyźniany.

"Nie-Boska komedia" Z. Krasiński

- Obóz rewolucjonistów składa się z przedstawicieli ludu, który powstał przeciwko warstwom uprzywilejowanym, swoim oprawcom. Sytuacja najniższej warstwy społecznej była tak tragiczna, że musiało dojść do buntu. Hrabia Henryk, zwiedzając obozowisko swoich przeciwników, słucha relacji buntowników wspominających upokorzenia, jakich doznawali od arystokracji. Teraz masy biorą odwet za stracone lata, zabijając tych, którym dawniej musieli służyć.

51. IDEE FIXE

"Bogowie" reż. Ł. Palkowski

- Bohaterem filmu jest legendarny kardiochirurg Zbigniew Religa (Tomasz Kot), który przeprowadził pierwszą transplantację serca w Polsce. Film ukazuje tytana pracy, dla którego medycyna jest wszystkim. Jej podporządkowuje życie prywatne, wolny czas, zdrowie. *Idée fixe* Religi jest dokonanie przeszczepu serca, co przy ówczesnym stanie polskiej medycyny wydaje się szaleństwem. Kiedy dyrektor szpitala, w którym pracuje bohater, sprzeciwia się tego typu eksperymentom, Religa porzuca uznaną, warszawską placówkę i przenosi się na prowincję, aby tam, właściwie z niczego, stworzyć

własną klinikę. Religa, sam konsekwentny, uparty i niesamowicie pracowity, jest w stanie współpracować z każdym, kto pomoże mu się zbliżyć do upragnionego celu.

52. MISTRZ-UCZEŃ

“Siedem lat w Tybecie”

“Stowarzyszenie umarłych poetów” reż. P. Weir

- W konserwatywnej szkole z tradycjami pojawia się nowy nauczyciel angielskiego John Keating (Robin Williams). Jego lekcje są niezwykle, ponieważ usiłuje on przekazać uczniom swoją autentyczną fascynację literaturą. Stosuje niekonwencjonalne metody po to, by zorientowani na sukces potomkowie zamożnych rodzin dali się uwieść magii słowa zawartej w poezji.

53. ARCHITEKTURA

-> KATEDRA GOTYCKA

“Katedra” T. Bagiński

Twórczość Z. Beksińskiego

->

54. LABIRYNT

55. WŁADZA

“Rok 1984” G. Orwell

- Antyutopia będąca powieścią oskarżycielską totalitaryzmu. Jej akcja dzieje się w niedalekiej przyszłości, w fikcyjnym państwie rządzonej przez Partię, której przewodzi Wielki Brat. Z wszechobecnych plakatów spogląda na mieszkańców Oceanii około czterdziestoletni mężczyzna z czarnymi wąsami, który prawdopodobnie nawet nie istnieje w rzeczywistości i stanowi jedynie personifikację aparatu władzy.

“Dziady cz.III” A. Mickiewicz

- Car nie występuje w utworze bezpośrednio, jest jednak jego milczącym bohaterem. To on stoi za procesem polskiej młodzieży patriotycznej, odpowiada za tortury, kary więzienia i zsyłki w głąb Rosji. Jego prawą ręką na terenie Litwy jest senator Nowosilcow, który, chcąc się przypodobać władcy, tropi spiski, stosuje prowokacje i zwiększa represje na podległym mu obszarze. Ważną rolę w tym kontekście odgrywa scena przedstawiająca sen senatora. Obrazuje ona metodę utrzymania rządów przez despotę – sługa obdarzony jego względami jest obiektem powszechnej zawiści, wszyscy mu schlebiają i zazdroszczą.

“Ze szczytu schodów” Z. Herbert

- Rzeczywistość opisana w wierszu dzieli się na dwa osobne światy. Na „szczyt schodów”, w przestrzeni niedostępnej zwykłym śmiertelnikom, znajdują się ludzie władzy. Od społeczeństwa dzieli ich odległość nie do pokonania. W dole pozostaje cała reszta – zaprzątnięta codziennymi sprawami, tocząca walkę o przeżycie w szarej, ubogiej rzeczywistości.

-> WŁADCA

“Jak zostać królem”

„Cesarz” reportaż Kapuścińskiego (Hajle Sellasje, Etiopia)

“Makbet” W. Szekspir

- Mężny i prawy rycerz, wierny poddany swego króla, zmanipulowany przez wróżbę i chorobliwie ambitną żonę, popełnia królobójstwo i zostaje władcą. Ciągły lęk przed utratą nielegalnie zdobytej władzy popycha Makbeta do coraz gorszych zbrodni. Spirala strachu i przemocy nakręca się, bohater przeobraża się w tyrana, który nie waha się przed popełnianiem najgorszych okrucieństw

“Faraon” reż. J. Kawalerowicz

- Film jest adaptacją powieści historycznej Bolesława Prusa o tym samym tytule. Opowiada historię władcy starożytnego Egiptu Ramzesa XIII (Jerzy Zelnik). Pełen entuzjazmu młody następca tronu

pragnie przeprowadzić gruntowną reformę państwa pogrążonego w kryzysie i poprawić los poddanych. Jest pełen energii i dobrych chęci, ale brak mu doświadczenia.

“Kronika polska” Gall Anonim

- Najstarsza polska kronika historyczna spisana przez anonimowego cudzoziemca przedstawia dzieje panowania dynastii Piastów, a szczególnie dużo uwagi poświęca trzem Bolesławom: Chrobremu, Szczodremu i Krzywoustemu. Dzieło powstało na zamówienie Bolesława Krzywoustego i zgodnie z konwencją średniowiecznej literatury panegirycznej ukazuje wyidealizowany wzorzec tego władcy – mądrego, sprawiedliwego księcia, sprawnego i walecznego wodza.

“Dyktator” Ch. Chaplin

- Nakręcony w 1940 r. film jest satyrą wymierzoną w Führera III Rzeszy. Akcja filmu toczy się w pewnym kraju, którego przywódcą jest Adenoid Hynkel – postać do złudzenia przypominająca Adolfa Hitlera. Marzy on o zawładnięciu światem, wygłasza płomienne przemówienia i dąży do wielkiej wojny. Kiedy żydowscy bankierzy odmawiają mu udzielenia pożyczki na ten cel, mści się na wszystkich Żydach. Wódz został tu przedstawiony jako infantylny paranoik, otoczony switą wpatrzonych w niego głupców. Do historii kina przeszła zwłaszcza scena, w której Adenoid Hynkel bawi się piłką mającą kształt kuli ziemskiej.

56. ZDRADA

“Tango” S. Mrożek

- Kiedy Eleonora jawnie zdradza męża z Edkiem, prymitywnym chamem, który bezczelnie zagnieździł się w ich domu, Stomil udaje, że tego nie zauważa. Nie może zaprotestować, ponieważ to klóciłoby się z jego światopoglądem, wedle którego należy respektować prawo do wolności każdego człowieka.
- Inaczej jest w wypadku Artura i Alicji. Młody bohater dąży do ślubu z całym ceremoniałem, aby dać wyraz swojemu buntowi przeciwko buntowi rodziców. Planuje, że tradycyjna ceremonia będzie aktem przywrócenia dawnego porządku. Dlatego fakt, że narzeczona w przeddzień uroczystości zdradziła go z kochankiem matki, Edkiem, kompletnie go załamuje. Decyzja Alicji o zdradzie była z kolei wyrazem buntu przeciwko przedmiotowemu traktowaniu jej przez Artura. Młoda dziewczyna czuła, że ogrywa jedynie rolę rekwizytu w planie naprawczym narzeczonego.

“Chłopi” W. Reymont

- Jagna, wiejska *femme fatale*, zostaje wydana za mąż za najbogatszego gospodarza w Lipcach, dwukrotnego wdowca Borynę. Piękna i zmysłowa młoda dziewczyna nie potrafi jednak dochować wierności niemłodemu już mężczyźnie i zdradza go najpierw z Antkiem, jego synem, a potem także z innymi. Niewielka tradycyjna społeczność nie może wybaczyć jej tak jaskrawego naruszenia zasad. Jagna zostaje osądzona i wykluczona ze wspólnoty. Miejscowi wywożą ją ze wsi, oplutą i pobiją, na taczce z gnojem.

“Nie-Boska komedia” Z. Krasiński

- Kiedy hrabia Henryk żeni się z Marią, uważa się za najszcześniejszego człowieka na świecie. Szybko okazuje się jednak, że małżeństwo jest zbyt prozaiczne dla poety, złaknięego wzniosłego piękna i ekstatycznych porywów serca. Wówczas pojawia się pokusa – utkana z ciał umarłych zjawia, w której bohater widzi ideał kobiety, urzeczywistnienie marzeń i tęsknot znudzonego małżonka. Nie chcąc dłużej spać „snem odrętwiąłych, snem żarłoków, snem fabrykanta Niemca przy żonie Niemce”, odchodzi od żony i dziecka i podąża za ułudą, która wkrótce odsłoni przed nim całą swoją gnijącą ohydę. Powrót okaże się jednak niemożliwy.

“Dziady cz. III” (Salon Warszawski)

- W scenie *Salon warszawski* poeta ukazał elitę społeczeństwa polskiego, która spotyka się w jednym z arystokratycznych salonów stolicy. Rysuje się wyraźny podział towarzystwa na dwie grupy: przedstawiciele wyższych sfer (urzędników i wojskowych wysokiego szczebla, pisarzy, krytyków, wykwintnych dam), którzy są kosmopolityczni i całkowicie lojalni wobec caratu, oraz patriotycznie nastawionej młodzieży.

57. ZEMSTA

“Iliada” Homer

- W czasie jednej z bitew pod murami Troi z rąk Hektora ginie Patrokles – przyjaciel Achillesa. Heros, pragnąc się zemścić, wyzywa trojańskiego wojownika na pojedynek. Okazuje się jednak, że samo zabicie wroga to dla Achillesa za mało. Bezczęści zwłoki zabitego księcia trojańskiego – ciągnie je za rydwanem wokół oblężonego miasta, a później zostawia na pastwę dzikich zwierząt (odmówienie pochówku, według wierzeń starożytnych Greków, było karą wyjątkowo okrutną, bo skazywało duszę na wieczną tułaczkę po ziemi).

“Hamlet” W. Szekspir

- Duch zmarłego ojca wyjawia Hamletowi tajemnicę swojej śmierci i żąda od syna, aby go pomścił. Ten jednak zwleka, pomimo że szczerze nienawidzi mordercy (obecnego króla Klaudiusza). Podejmuje próbę zdemaskowania władcy, jednak nawet w momencie, kiedy uzyskuje dowód potwierdzający słowa ducha, waha się. Ostatecznie zabija Klaudiusza, jednak nie wynika to z zamierzonego działania, tylko jest efektem zbiegu okoliczności.

“Pan Tadeusz” A. Mickiewicz

- Klucznik Gerwazy Rębajło jest świadkiem zabójstwa Stolnika Horeszki przez Jacka Soplicę. Odtąd żyje głównie pragnieniem zemsty – prześladowa i zabija wszystkich noszących nazwisko Soplica. Zwieńczeniem dzieła będzie pozbawienie życia człowieka, który uśmiercił ukochanego Horeszkę i doprowadził do katastrofy całą rodzinę Stolnika. To Gerwazy jest głównym pomysłodawcą zajazdu na Soplicowo, dwór należący do brata Jacka Soplicy – Sędziogo. Kiedy jednak ksiądz Robak w przedśmiertnej spowiedzi wyznaje mu, kim jest, i opowiada całe zdarzenie ze swojej perspektywy, Gerwazemu udaje się wyjść z roli mściciela i nawet zdobywa się na akt pocieszenia w stosunku do umierającego.

“Zemsta” A. Fredro

- Tytułowa zemsta w dramacie Fredry jest dość nietypowa – to ślub pomiędzy dwójką kochających się młodych ludzi. Jest on zwieńczeniem zawilej fabuły: Cześnik Raptusiewicz – opiekun Klary – postanawia ożenić się z Podstoliną; Rejent Milczek to ojciec Waclawa, który z kolei wdraża w życie plan połączenia ślubem Podstoliny i swojego syna. Obaj szlachcice szczerze się nienawidzą, a z kolei Waclaw z Klarą – kochają. Kiedy Cześnik dowiaduje się o planach Rejenta, aby się zemścić, czym prędzej wyprawia wesele swojej podopiecznej i synowi wroga. Przewrotnie – zemsta staje się jednocześnie szczęśliwym zakończeniem intrygi.

“Dziady cz.III” A. Mickiewicz

- „Pieśń zemsty”, którą Konrad śpiewa w wileńskim więzieniu w odpowiedzi na relację Jana Sobolewskiego, składa się z trzech części: pierwszym etapem zemsty jest tworzenie wspólnoty zarazonych nienawiścią wampirów, kolejnym – wypijanie krwi wroga i ćwiartowanie ciała, a na zakończenie – dobijanie duszy w zaświatach, aby pozbawić ją nieśmiertelności. Proponowana przez Konrada zemsta jest krwawa, bezkompromisowa i sprzeczna z normami etycznymi właściwymi dla świata judeochrześcijańskiego (refren pieśni zawiera słowa: „Z Bogiem, a choćby mimo Boga”).

“Leon zawodowiec” reż. L. Besson

- Nastoletnia dziewczynka Matylda (Natalie Portman) zostaje sama po masakrze, jakiej dokonano na jej rodzinie. Jest żądna zemsty, głównie za śmierć młodszego braciszka, a szczególnym zbiegiem okoliczności trafia pod opiekę zawodowego mordercy – Leona (Jean Reno). Mężczyzna, pomimo oporów, szkoli nastolatkę, jednak ostatecznie to on dokona aktu zemsty w imieniu Matyldy

58. WYBACZENIE

„Inny świat” G. Herlinga-Grudzińskiego (na koniec, po wyjściu z obozu jest poproszony o zrozumienie/wybaczenie; nie udziela go)

59. SZCZĘŚCIE

“Pieśń IX Chcemy być sobie radzi?” J. Kochanowski

- Utwór stanowi odpowiedź na zawarte w tytule pytanie – jak być szczęśliwym. Podmiot mówiący, stawiając siebie w pozycji mentora, daje czytelnikowi receptę na osiągnięcie szczęścia, uczy, jak pokierować swoim życiem, aby było ono spełnione. Recepta Kochanowskiego jest połączeniem dwóch starożytnych filozofii: stoickiej i epikurejskiej.

60. DZIECKO

Dziecko przez długi czas było w kulturze nieobecne. Postrzegano je jako miniaturę dorosłego lub traktowano przedmiotowo, nie zauważając w nim osoby – indywidualnej jednostki obdarzonej wyjątkowym i niepowtarzalnym charakterem.

Większość wizerunków dziecka, jakie znajdziemy w dawnych tekstach kultury, przedstawia Dzieciątko Jezus, choć i tu występuje Ono raczej w roli Boga, a nie niemowlęcia, które wymaga opieki i troski. Wyjątkowe na tym tle są Treny Jana Kochanowskiego – dzieło poświęcone kilkuletniej dziewczynce, które szczegółowo opisuje jej cechy fizyczne i psychiczne.

Dopiero XVIII w. zrehabilitował dzieciństwo. Dostrzeżono wówczas szczególne potrzeby i predyspozycje małego człowieka. Dziecko coraz częściej występowało w roli zarówno bohatera, jak i adresata tekstów literackich i artystycznych. Artystów zaczęły fascynować nieograniczona wyobraźnia, spontaniczność i bezpośredniość charakterystyczne dla wieku dziecięcego. W XX w. Zygmunt Freud głosił ważną rolę dzieciństwa człowieka w jego późniejszym życiu.

“Sklepy cynamonowe” B. Schulz

„Biała wstążka” Hanekego (czarna pedagogika)

“Dziwny ogród” J. Mehoffer

“Życie jest piękne” reż. R. Begnini

“Antek” B. Prus

- Bohaterem utworu jest wiejski chłopak wyróżniający się talentem manualnym, który stanowi dla niego raczej źródło cierpienia niż szansę na lepsze życie. Na przykładzie historii Antka pozytywistyczna nowela ukazuje ciężki los dzieci na wsi. To one płacą największą cenę za zacofanie, biedę, niesprawiedliwość ówczesnych stosunków społecznych. Dzieci są najsłabsze w brutalnym świecie, w którym rządzą zasady walki o przetrwanie, dlatego ich cierpienie wydaje się tak bardzo bulwersujące. Nie chronią ich rodzice, sami zagubieni i pozbawieni podstawowych środków do godnego życia, ani opresyjna szkoła niedająca szans rozwoju. Surowe obyczaje, zobojętnienie na krzywdę, zwyczajna ludzka głupota i tradycyjne przyzwolenie na przemoc wobec dzieci czynią ich egzystencję smutną i pozbawioną perspektyw.

“Jasminum” reż. J.J. Kolski

- Do klasztoru w małym miasteczku przybywa konserwatorka zabytków Natasza wraz z kilkuletnią córką Eugenią, która jest narratorką w filmie. Dziewczynka opisuje i komentuje otaczającą rzeczywistość. Wygłaszane przez nią sądy rzadko można by określić mianem racjonalnych, ale prawie zawsze są trafne. Magiczne wydarzenia przyjmuje bez zdziwienia i tego samego oczekuje od innych (stąd jej częste: „A co się dziwisz?”). Intuicyjnie wyczuwa dobro, jest dociekliwa, a jej z pozoru proste pytania zmuszają do intensywnego wysiłku intelektualnego.

61. NATURA

Biblia - Eden (Księga Rodzaju)

„Zmartwychwstanie modrzewia” Warłam Szalamow (stosunek natury do człowieka; gałązka modrzewia przechowuje pamięć o więźniach syberyjskich - tu akurat z obozu na Kołymie)

“Sonety krymskie” A. Mickiewicz

- Wędrówka przez fascynujące swoim dzikim pięknem krajobrazy jest dla bohatera romantycznego doświadczeniem metafizycznym, pozwalającym zrozumieć siebie i prawa rządzące światem. Animizowana natura przemawia do człowieka i zdradza mu swoje tajemnice o sensie istnienia. Ich zrozumienie było według romantyków drogą do poznania absolutu.

“Cierpienia młodego Wertera” J. W. Goethe

- Natura stanowi odbicie Boga i rzeczywistości metafizycznej na ziemi. W chwilach miłosnego spełnienia Werter idealizuje obraz przyrody i postuluje powrót na jej łono. W jego oczach przyroda jest wielka, nieujarzmiona, wszechobecna, a jednocześnie przychylna ludziom. Jest przeciwieństwem sztuczności, którą Werter, młody romantyk, zdecydowanie odrzuca, znajdując w otoczeniu przyrody wytchnienie od obłudnego świata i ludzi. Kiedy zaś bohater popada w rozpacz, obraz przyrody się zaciemnia, wówczas staje się ona siłą niszczycielską, a świat .

“Wędrowiec nad morzem mgły” C.D. Friedrich

- Artysta przedstawił naturę w sposób symboliczny, podkreślając jej tajemniczość i mistycyzm. Chmury i nagie skały, w które wpatruje się mężczyzna, symbolizują przestrzeń metafizyczną. Ich ulotność i delikatna struktura odzwierciedlają cechy świata idei, a wędrowiec staje się figurą podróży egzystencjalnej, w której istotne są nie realne elementy obserwowanego, lecz dogłębne poznanie natury prowadzące do poznania samego siebie.

“Świtez” A. Mickiewicz

- W tym utworze, jak i w innych balladach (np. “Lilije”) Adama Mickiewicza, przyroda wie dzie własne, otoczone tajemnicą życie, niesamowite i pełne grozy.

“Pieśń Świętojańska o Sobótce”

- Kochanowski opisuje w nim pożytki, jakie płyną z przebywania blisko natury. Przyjazna człowiekowi przyroda obdarza go swoimi darami: pola rodzą zboże, sady – owoce, pszczoły produkują miód, owce dają wełnę, a lasy i rzeki – mięso i ryby. Kontakt z przyrodą przynosi człowiekowi spokój i radość życia. Wszyscy znają swoje miejsce, żyją w idealnej harmonii ze sobą i otaczającą przyrodą.

“Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach” Jan Kasprówicz

- Cykl czterech sonetów ukazujących górski pejzaż o różnych porach dnia i w różnych warunkach (rozsłwietlony słońcem, w wieczornych mgłach, widziany w oddaleniu i z bliska). Bogactwo wrażeń rodzących się na widok wciąż tego samego krajobrazu jest wyrażone za pomocą impresjonistycznego sposobu obrazowania. Poeta zestawia ze sobą barwne plamy, próbuje uchwycić ulotną grę światła, zależnie od jego barwy i natężenia. Charakterystycznym dla impresjonizmu środkiem stylistycznym jest obecna w wierszach synestezja, w efekcie powstaje zjawisko typowej dla twórczości młodopolskiej psychizacji krajobrazu.

“W malinowym chruśniaku” B . Leśmian

- Wiersz erotyczny, w którym poetycki opis przyrody podkreśla atmosferę intymności i zmysłowości.

“Cast away: poza światem” reż. R. Zemeckis

- Ekstremalna sytuacja, w której znalazł się bohater, uwydatnia napięcia i różnice między kulturą a naturą, zmusza też rozbitka do wejścia na trudną ścieżkę samopoznania. Dopiero z biegiem czasu mężczyzna uczy się funkcjonować w świecie, gdzie to przyroda dyktuje człowiekowi warunki – a nie odwrotnie.

“Mikrokosmos” reż. C. Nuridsany, M. Perrenou

- Ciekawy eksperyment filmowy ukazujący jeden dzień z życia mieszkańców łąki, głównie tych najmniejszych. Choć z początku może się wydawać, że *Mikrokosmos* jest jednym z wielu typowych filmów przyrodniczych, okazuje się, że przedstawia perypetie swoich bohaterów w zupełnie nowatorski sposób – nie z perspektywy ludzi, zewnętrznych obserwatorów, lecz z mikroperspektywy samych zwierząt. W ujęciu autorów filmu wydarzenia z życia owadów układają się w emocjonującą fabułę

“Avatar” J. Cameron

- Główny bohater staje zatem przed wyborem, czy zaangażować się w walkę w obronie czystej, nieskażonej natury i związanego z nią ludu, czy pozostać lojalnym wobec gatunku ludzkiego – zachłannego w swoim konsumpcjonizmie i bezwzględnie wykorzystującego zasoby wszechświata.

“Gwiazdzista noc” Vincent van Gogh

- Obraz przedstawia nocny widok na Saint-Rémy, jednak to nie miasteczko jest głównym bohaterem kompozycji. W kontraście z rozgwieżdżonym, zdającym się wieść intensywne życie niebem uspiona ludzka osada wydaje się mała i pozbawiona znaczenia. Wyraźnie powiększone gwiazdy, emanujący

intensywnym światłem księżyc i mgławica przypominająca Drogę Mleczną oddają majestat i urodę nocnego nieba.

62. ARTYSTA

romantyzm - wieszcz, osoba stojąca ponad innymi ludźmi

pozytywizm - głosiciel idei i krzepiciel serc

Młoda Polska - osoba żyjąca w dwóch światach: ziemskim i duchowym, świecie sztuki; poświęca życie dla sztuki

„Wesele” S. Wyspiański

„Eviva l'arte” K. Przerwa-Tetmajer

63. INTELIGENCJA

„Kartoteka” T. Różewicz

„Tango” S. Mrożek (inteligencja, która obniża swój poziom, której wszystko jedno)

„Wesele” S. Wyspiański (inteligencja jako grupa społeczna, która zawodzi)

„Ludzie bezdomni” S. Żeromski (Tomasz Judym, inteligencja warszawska)

„Nie-Boska komedia” Z. Krasiński (arystokracja myśli, że jest prawdziwą elitą intelektualną, ale są zepsuci od środka)

„Wspomnienia zobowiązują” Kornela Filipowicza (dramatyczna pozycja inteligencji w PRLu; zarabiają tyle, że ledwo starcza im na mieszkanie, na samochód nie mogą sobie pozwolić itp.)

„Życie towarzyskie i uczuciowe” Leopold Tyrmand

64. DORASTANIE

„Stowarzyszenie umarłych poetów” N.H. Kleinbaum/ reż. Peter Weir

„Buszujący w zbożu” J.D. Salinger

„Przedwiośnie” S. Żeromski

„Szyfrowe prace” S. Żeromski

„Męczennicy” reż. G. Jarzyna

„Podróż do Sopotu, czyli opowiadanie naiwne” K. Filipowicza (chyba 13-letnia dziewczynka po raz pierwszy jedzie sama pociągiem i tak bardzo chce być uważana za dorosłą, że kiedy pociąg rusza, a rodzice zostają na peronie, idzie do łazienki, mocno się maluje, przebiera, zakłada obcasy itp.; kończy się to tym, że zarywa do niej starszy facet i prawdopodobnie dochodzi do gwałtu, chociaż nie jest to powiedziane wprost, więc się tylko domyślamy)

65.